

ARHEOLOŠKE RAZISKAVE NA SVETIH GORAH NAD SOTLO

PAOLA KOROŠEC

Ljubljana

Naslednje poročilo zajema arheološke raziskave, narejene v letih 1971 in 1972. Dozdaj opravljena dela na zunanjem prostoru zgornjega platoja na Svetih gorah so pokazala, da se kulturna plast razteza v glavnem na vzhodno in severno pobočje ter delno na terase, ki leže nekoliko niže. Zato smo vse nadaljnje raziskave usmerili na omenjene areale. Delno je tako usmeritev narekovalo usklajevanje z restavracijskimi deli na sakralnih stavbah tega hriba.¹ Tako so v letu 1971 zunanje raziskave opravljene na prostoru (sektor A) med glavno fasado Marijine cerkve in apsidno kapele sv. Jurija. Tu je položen strelovod z zvonika in preurejeno stopnišče, ki vodi v vežo pod njim. Leta 1971 so raziskana tudi tla v Boštjanovi kapeli, ki so po odkritju in konzervaciji fresk (iz 15. in 16. st.) na novo tlakovana. Čeprav so zunanja dela v tem letu, glede na nakazana finančna sredstva Posavskega muzeja v Brežicah bila omejena le na nujno raziskovanje vnaprej določenega prostora, smo sondirali tudi areal (D) na spodnjem koncu današnjih stopnic, ki peljejo od nove strme poti na vrh hriba.

Najdbe in rezultati dognanj preteklih let so narekovali načrtno prekopavanje zemljišča, kar je pokazalo, da je arheološko zanimiv areal prostranejši kot so domnevali na začetku.

Leta 1972 je podpora Sklada za pospeševanje kulturnih dejavnosti SRS omogočila načrtnejše raziskave najdišča. Prekopano je bilo področje severno od apside omenjene Marijine cerkve proti prostoru, ki je bil prekopan 1967/68. 1. (sektor B) ter od tod proti lurdski kapeli (oziroma na sektorju C), kjer smo 1967. l. odkrili sonde 5—5a, vendar zaradi vremenskih pogojev tedaj nismo do konca raziskali.² S prekopanimi sektorji so bile načrtno povezane na vzhodnem pobočju vse sonde, narejene v prejšnjih letih v 5 m širokem pasu, in to od Jurijeve kapele do mesta, kjer sta bili omenjeni sonde iz leta 1967.

V tem letu smo raziskali tudi tla Martinove kapele. Dvignili smo betonsko plast, ki je prekrivala ladjo in prezbiterij, ter istočasno odprli sonde v humusu pod njo. Tudi na zidovih v ladji smo naredili manjše sonde in očistili del zidu, na katerem so strgali omet.

Od preostalih del moramo omeniti še manjšo sondo pod robom zgornje terase za lurdsko kapelo. Dela na tem prostoru (sektor E) so priprava za nadaljnje raziskave.

Sektor A. Na tem prostoru so dognali globljo vdolbino,³ zaprto na zahodu s skalnatim grebenom, ki gre z določenim nagibom od zvonika proti jugu. To vdolbino deli manjša skala v dve kotanjici. Skalnata tla na tem prostoru se proti severu nekoliko pogrezajo, medtem ko se proti jugu vzdigujejo, tako da pri apsidni Jurijeve kapele dosežejo zunanji

nivo zemljišča. Glede na konfiguracijo tal smo tu odprli $3,90 \times 5,75$ m — $2,30 \times 2$ m veliko sondo.⁴ Sediment, ki je izpolnjeval vdolbino v severnem delu v dolžini zvonika, je v zgornji plasti pod recentnim humusom gradbeni šut, medtem ko je na preostalem delu rjavo siva in globlje sivo črna zemlja, ki v severnem delu formira šele tretjo plast. V tej plasti so bili vkopani grobovi. Debelina sedimenta je varirala od zahoda proti vzhodu od 1,10—0,70 m, v severnem in v južnem delu 0,30—0,10 m. Glede na to, da je plast nekdanjega humusa (rjavo siva zemlja) bila relativno tanka, so dna vseh grobov vkopana v skalnata tla. Kjer so bila dna zelo plitka, so rakev obkročili z večjimi kamni. (Pril. 1, 2.)

Sektor B. Na tem prostoru smo odprli $2,10 \times 5$ m veliko sondo. Tu se pod današnjim humusom (0,10 m) pojavlja kulturna plast, ki je relativno plitka (0,20 m). Tudi tu so grobne jame vklesane v skalo in na enak način omejene kot v prejšnjem sektorju.

Na podlagi teh dognanj na sektorju za Boštjanovo apsidno lahko trdimo, da se do Jurjeve kapele in verjetno še dalje proti jugu razteza razsežna zgodnesrednjeveška nekropola, katere grobovi so večinoma pripadali zgodnji slovanski fazi. Da se grobiščni prostor širi proti zahodu govore dna grobnih jam, ki smo jih zasledili v skalnati zasnovi tal Boštjanove kapele.⁵ Razmetane kosti pod omenjenim stopniščem pri zvoniku Marijine cerkve in druge indicije tudi pričajo, da so bili grobovi tudi na delu vzhodne polovice Marijine cerkve in zlasti na prostoru njene apside.⁶ Ali se je grobišče širilo na posameznih mestih tudi ob robu zahodnega pobočja, je glede na najdbe v posameznih sondah⁷ za sedaj težko sklepati, zlasti ker so denudacija na zgornjem delu hriba⁸ in novejšje imbonacije terena za razširitev zemljišča ob Marijini cerkvi⁹ popolnoma spremenile nekdanji videz vrha. Med vzroki, ki so imeli pomembno vlogo pri oblikovanju zgornje terase, so tudi številne gradbene dejavnosti, o katerih bomo pozneje govorili.

V sektorju A je bilo deset bolj ali manj nepoškodovanih grobov in grob, ki je bil očitno v sekundarni legi,¹⁰ v sektorju B pa so bili le trije dobro ohranjeni pokopi. Odkriti grobovi so ležali v dveh plasteh. Čeprav so bili vkopani v humusni plasti in so bile grobne jame vklesane v skalo, so bila dna posuta s kamenim drobirjem in rečnim peskom. Skeleti so imeli praviloma hrbtno lego z različno obrnjeno glavo. Roke so bile položene ob telesu ali zvite v komolcu ter položene na stegenico, kolk ali prsi. Smer skeletov je imela večji ali manjši odklon od osi Z—V, obstajala pa je tudi izrazita orientacija J—S. Skeleti so ležali v jamah posamično, bilo pa je nekaj primerov, da sta bila skupaj tudi po dva individua (odrasel in otrok). Sledov desk ali krst ni bilo. Kostni so bile relativno dobro ohranjene, čeprav so zaradi pritiska zemlje in hoje vse razpokane in nalomljene. V severnem kotu sektorja A je bilo videti dokajšnje število uničenih grobov, ne samo s polaganjem novega strelovoda, marveč tudi pri izgradnji omenjenih stopnic, ki peljejo v vežo pod zvonikom.

Grobovi v sektorju B, ki so ležali dokaj plitko (0,15 m) pod površino zemlje, se ne ločijo od prejšnjih. Čeprav ne moremo zaradi majhne raziskane površine dati dokončnega sklepa, je nedvomno, da so bili na tem mestu vkopi enakomerno razporejeni.

Ne glede na uničene grobove ali na še neodkrita dela grobišča, je izpričano, da je bil slovanski del nekropole dokaj velik. Do sedaj smo na kompletnem arealu odkrili 16 grobov z okoli 27 dognanimi pokopi. Razen v primeru groba št. 1 in 1a ter 7 in 10, o katerih smo že poročali in za katere domnevamo, da pokopa nista istočasna,¹¹ je nedvomno, da so tudi na Svetih gorah pokopavali pri istočasni smrti odraslega in otroka v isto grobno jamo (grob št. 2, 18 in 19).

Pridatke je med do zdaj odkritimi grobovi imelo malo število, in sicer le 30% grobov. Ker smo za posamezne elemente, ki smo jih odkrili pri prvih raziskavah, že dali podrobne analize, se bomo omejili na konstatacijo, da sodijo nove najdbe v isti kulturni okvir,¹² s to razliko, da smo odkrili še druge elemente belobrdske variante, ki je znana ne samo na ozemlju Svetih gora marveč na vsem vzhodnem delu Slovenije, in katera po prenehanju

Sl. 1. Pogled na del nekropole v sektorju A
Fig. 1. Vue d'une partie de la nécropole dans le secteur A

Sl. 2. Pogled na uničen germanski grob v sondi 5—5a/67
Fig. 2. Vue d'une tombe germanique détruite dans le sondage 5—5a/67

ketlaške kulturne skupine zavzema tudi njen zahodni del. Zaradi najdenega navadnega grozdastega uhana v grobu št. 2 (6) se kronološka meja lahko prestavi v sredino 11. stoletja ali celo na njegov konec. (Tab. VI, sl. 1—3.)

O usmeritvi grobov v osi J—S lahko sklepamo glede na pridatke v grobovih, da ta nima določenega kulturnega pomena, in da je ne moremo vezati na neko določeno fazo. Dejstvo, da se enaki elementi materialne kulture pojavljajo v grobovih z usmeritvijo Z—V in J—S, potrjuje, da sta bili hkrati v rabi. Toda zelo pogosta uporaba usmeritve J—S kaže, da je bila izjemno priljubljena prav na tem najdišču in je morda celo vezana na neko starejšo tradicijo.¹³ (Tab. I, sl. 1.)

Najdbe v sektorju C. Na tem sektorju je kulturna plast ležala takoj pod rušo in je glede na obliko skalnate zasnove bila različno debela (0,30—1,20 m). Sediment je sestavljen iz relativno črno rjave prsti med katero je bilo določeno število večjih in manjših kamnov. Žal je bil skoraj ves severni del zlasti ob vzhodnem pobočju, ki je bil najbogatejši z najdbami, dokaj uničen z recentnimi jamami za odlaganje smeti in pepela. Sonda je v tem sektorju merila 10,5 × 5,5 m, na nekaterih mestih tudi samo 2,5 m. Z odkopom v dolžini 6,50 m od zidu Boštjanove kapele smo zajeli prostor, ki 1967. leta ni bil v celoti raziskan, medtem ko je bil ostali del prvič odprt.

Na raziskanem sektorju razen groba v sondi 5—5a/67 ni bilo nobenih sledi, ki bi govorile o morebitnih ostankih grobnih jam. Razen nekaj fragmentov človeških kosti v sondi št. 19/67 ob zahodnem vogalu severne stene Boštjanove kapele¹⁴ na preostalem prostoru ni bilo podobnih najdb. Preseneča množina keramičnih fragmentov v sedimentu vzhodnega dela in zlasti njihovo večje število v severnem kot južnem delu. Nekaj fragmentov keramike na površju mesta sonde 5—5a/67 kaže, da ta prihaja z erozijo z višje ležečih točk, ter da je na tem mestu v sekundarni legi. (Tab. I, sl. 2.)

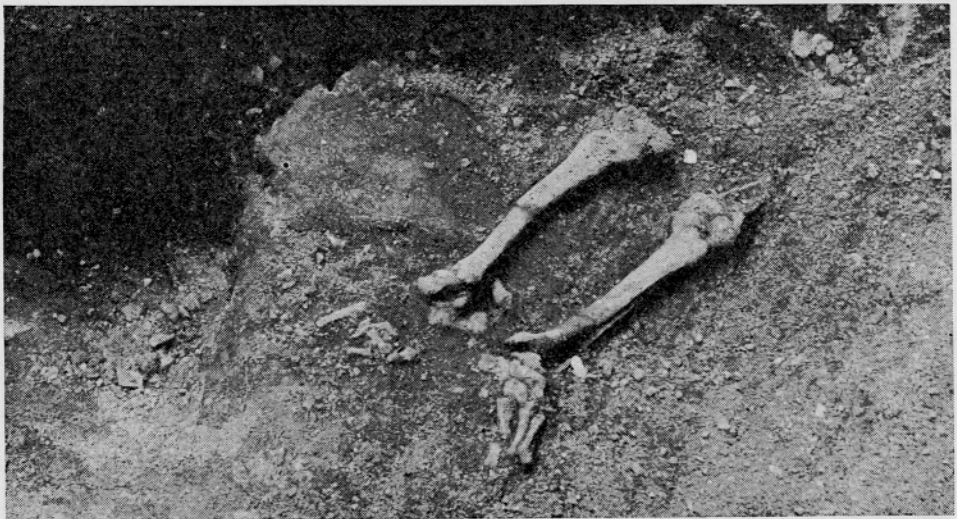
Sediment na tem sektorju je imel neenako višino. Čeprav je neenakomerna površina skalnate zasnove imela na več mestih manjše vdolbine, je bil prostor, kjer je bila narejena sonda 5—5a/67, posebej poglobljen in poravnan, tako da je bil na tem mestu tudi sediment debel 0,98 m. Medtem ko je bil ves prostor pod rušo prekrit z navadno rjavo zemljo, se je na vzhodni strani v bližini omenjene sonde še 10 cm nadaljevala plast črne zemlje, pod katero so ležali večji kamni. Večja gomila tako nevezanih kamnov je tudi na severni in južni strani rakve. Med njima je bila črno rjava zemlja, v kateri je bilo 0,90 m globoko nekaj razmetanih človeških kosti. Približno 10 cm nižje, ob severovzhodnem robu, smo našli fragment železnega umba, dva železna noža in nekaj fragmentov železne in bakrene pločevine. Dno jame je bilo prekrito z 10 cm debelo plastjo rdeče peskaste zemlje. Na njeni zgornji površini je bil edini fragment črno sive bikonične skledice in dva kosa okovja. Približno 2,60 m od vsekane skale in 2 m severno od zidu Boštjanove kapele smo zasledili ostanke zidu, ki je šel vzporedno z osrednjim vzhodnim grebenom hriba proti severu. Po ca. 1 m dolžine je sled zidu popolnoma zbrisana z recentnimi vkopi.

Iz teh arheoloških podatkov je razvidno, da je bil nekdanji sektor del vzhodnega pobočja hriba, katerega so v mlajšem času preoblikovali sprva z omenjenim zidom, pozneje pa z vsekom današnje poti.

Omenjeni predmeti, fragmenti kosti, oblika in velikost jame so nespodbitni dokazi, da gre za uničen grob. Medtem ko za vse našete elemente najdemo razlage, tega ni možno reči za pojavljanje številnih kamnov, ki se nedvomno kljub njihovi dislokaciji, vežejo za arhitekturo grobne jame. Grobovi tega tipa nimajo za sedaj primerjave na področju Slovenije. Glede na to, da kamni niso med seboj povezani z malto, da so različno veliki in da imajo različno obliko, kaže da niso pripadali kakemu zidanemu objektu. Gre nedvomno za kamne, ki so bili nametani ozirom položeni na grob v obliki gomile ali samo zloženi čez grob. Tip groba z napisom kamnov ali obložen s kamnom (t. i. Steinpakungsgräber)

Sl. 1. Grob št. 10 (15) s prídutki
Fig. 1. Tombe No 10 (15) avec mobilier

Sl. 2. Grob št. 2 (6)
Fig. 2. Tombe No 2 (6)

je značilen za področje Polabja, in to za srednjo Nemčijo¹⁶ ter severno Češko.¹⁷ Oba tipa pokopov sodita v skupino planih grobov. Za prvi tip so ugotovili, da so dali mrtveca v krsto, ki so jo obložili s kamni v obliki svoda, pri drugem tipu pa, da so kamne naložili kar na mrtveca. Ker je naš grob dokaj uničen, je glede na sporadične fragmente zoglenega lesa v sedimentu¹⁸ težko soditi, ali gre tudi v našem primeru za krsto ali samo za navadno desko.¹⁹ (Tab. V, sl. 2.)

Glede na to, kako je bilo oblikovano dno rakve, je skelet lahko ležal v smeri S—J ali J—S. Rezultati raziskav na nekropolah s temi tipi grobov so pokazali, da je večina ležala v smeri S—J, po tem lahko domnevamo, da je tudi v našem primeru skelet imel enako lego.²⁰

Rezultati raziskav na nekropolah s takimi tipi grobov so pokazali, da so značilni na Češkem za vinařic stopnjo, in to za njeno starejšo fazo, ki po B. Svobodi zajema čas do konca 5. st.²¹ Enako datirajo najdbe Niemberger skupine na območju srednje Nemčije, le da se posamezni tako usmerjeni grobovi pojavljajo tudi v 6. st. kot tendenca po obnovi starejših šeg.²²

Premično gradivo, ki ga lahko prištevamo k pridatkom tega uničenega groba, je dalo ravno tako nekaj zelo zanimivih podatkov.

Umbo. — Ni dvoma, da je najbolj zanimiv predmet te jame umbo. Čeprav fragment pripada samo zgornjemu koničastemu delu z dolgim podaljškom, ni težko presoditi njegove prave oblike. Danes vemo, da je bil ta železni del pritrjen na zunanji strani usnjene ali lesenega ščita in da je imel lahko znotraj tudi železno držalo.²³ Žal, na našem primeru ni ohranjena nikakršna sled, ki bi pričala o kakovosti ostalega dela ščita, niti ni med ostalimi skupaj najdenimi kovinskimi fragmenti ničesar, kar bi sodilo k manjkajočemu delu umba ali njegovemu ročaju. (Tab. VIII, sl 3; XIII, sl. 1.)

Na območju Slovenije je ta umbo do zdaj med zgodnesrednješkimi najdbami prvi primer te vrste. Po objavljenem gradivu je verjetno tudi edini v Jugoslaviji.^{23a} Sicer se umbo omenja pri nekropoli, ki so jo odkrili na najdišču »Pesak« v bližini vasi Bočar.²⁴ Ker to nekropolo avtorja postavljata v začasnem poročilu na konec 5. in na začetek 6. st., etnično pa jo prisojata Gepidom,²⁵ čeprav se omenjajo tudi sarmatski in avaroslovanski grobovi,²⁶ je težko presoditi, ali lahko svetogorski umbo primerjamo s to najdbo.²⁷ Glede na to, da spada omenjeni umbo k t. i. turinškemu tipu, pridejo za nas kot primerjalno gradivo v poštev umbi iz germanskih krogov severno od Donave in ne umbi, ki se pojavljajo južno od tod, imenovani »panonski« ali gepidski tip. Za turinški tip umba domnevajo, da se je v splošnem razvil iz antičnih prototipov,²⁸ da je v 5. st. doživljal določen razvoj v kulturnih skupinah srednjenemškega kroga,²⁹ na začetku naslednjega stoletja pa je začeljenal počasi spreminjati svojo obliko. Tako se njegov zunanji stožčasti del v dokajšnji meri zaokroži v bolj kalostasto obliko, trnek se občutno zniža in dobi gumbast sploščen vrh, ki je lahko tako kot zakovice ornamentiran.³⁰ Po tem lahko sodimo, da naš fragment, kljub majhnemu ohranjenemu delu, prepričljivo pripada tipu s stožčastim zgornjim delom, ki se na vrhu končuje z dolgim trnom.³¹

Do zdaj je najpopolnejša slika o razvoju umba in s tem tudi njegova kronološka razvrstitev podana v mejah srednjenemškega kulturnega kroga. Če primerjamo naš fragment umba z raznimi fazami razvoja s tega področja, lahko rečemo, da sodi v fazo II b, ki jo predlaga B. Schmidt za omenjeni kulturni krog. Približno enako kronologijo in razvoj so lahko dognali tudi na področju Češke.³² Kronološko postavljajo to fazo v leta med 480 in 525³³ oziroma na konec petega stoletja.³⁴

Noži. — Skupaj z umbom sta bila najdena dva noža. Če analiziramo njune elemente, lahko rečemo, da pripadata tipu z dolgim trnom. Naša primera predstavljata bolj majhne nože z ostro ločenim ozkim rezilom. Eden je z nekoliko širšim in krajšim trnom, drugi z zelo ozkim in dolgim trnom. Po obliki zelo spominjata na stilette,³⁵ samo da je naš tip mnogo

Sl. 1. Grob št. 6 (11)
Fig. 1. Tombe No 6 (11)

Sl. 2. Grob št. 1 (4—5), 3 (7), 3a (8)
Fig. 2. Tombe No 1 (4—5), 3 (7), 3a (8)

manjši in zato nedvomno predstavlja navaden nož. Na področju Slovenije je znan z nekropol in drugih najdišč iz poznorimskega obdobja in zlasti iz časa preseljevanja narodov. (Tab. VII, sl. 6, 7; VIII, sl. 6, 7; XIII, sl. 1—3, 6.)

Ta varianta nožev je v splošnem zelo razširjena in jo srečujemo gotovo v vseh kulturnih krogih zgodnjega srednjega veka.³⁶ Prevladuje mnenje, da ima germanski izvor³⁷ oziroma da je izdelek germanskih obrtnikov še v rimskem času, ko so jih izdelovali v srebru in celo pozlačene.³⁸ Nož se najbolj pogosto pojavlja v grobovih sam,³⁹ ne izostaja pa tudi v inventarju z orožjem.⁴⁰ Čeprav spominjajo na stilete — predvsem zaradi vzdolžne kanelure na enem nožu (tab. XIII, sl. 1) — kaže obraba rezila na nekaterih slučajno najdenih primerih (tab. VIII, sl. 6; XIII, sl. 3), da so jih rabili kot navadne nože.

Vsi noži, najdeni zlasti v grobovih, so zelo zanimivi, ker kažejo način izdelave. Po vdolbinah, ki so se pokazale izpod rje, je vidna s kovanjem obdelana površina in rezilo.

Fragment koničaste posode. — Fragment pripada skledici, od katere je ohranjen samo vrat in spodnji konusni del. Na kleku je ohranjen zelo poškodovan in majhen delček površine, ki govori, da je bila na tem delu, ki je bil dokaj izvlečen, še posebno okrašen. Po ohranjenih sledovih neravnin lahko sklepamo, da so bile na kleku manjše vzbokline, nastale s posebno nalepljenimi bradavicami, s širšimi prečnimi vmesnimi odtisi ali pa z ločnimi izsečki. Za ta fragment je značilno, da ima čvrsto fakturo, in da je črno sivo enakomerno žgan. Izdelan je iz dobro prečiščene zemlje, kateri je v večji meri dodan zdrobljen kremenec. Oblikovan je ročno in verjetno dodelan na lončarskem vretenu manjše rotacije. Po fragmentu sodeč je bila posoda relativno majhna (tab. XII, sl. 2).

Na našem ozemlju do zdaj niso našli podobne keramike. Posode z okrasnimi venci na največji periferiji so značilne za pozno rimsko obdobje in za začetek obdobja preseljevanja narodov na območju Češke⁴¹ in Polabja.⁴² Sprva ima ta posoda majhne plastične vzbokline in se veže pretežno na žgane grobove, pozneje pa so zanjo značilni ločni izseki in rahlo navzven potegnjeno nekoliko stanjšano ravno odrezano ustje.⁴³ V primerjavi s temi primerki sodi naša posoda glede na ornamente k variantam, ki niso bogato okrašene, oziroma ki nimajo drugega ornamentnega detajla razen omenjenega plastično oblikovanega roba.⁴⁴

Čeprav je naš fragment poškodovan prav na delu, ki je za natančnejšo opredelitev zelo pomemben, bomo uvrstili posodo v mlajše časovno obdobje. Če upoštevamo kulturno — s tem tudi oblikovno — in kronološko razporeditev posameznih variant teh posod, je to čas, ki je na Češkem zaznamovan s stopnjo vinafic. Skledice z izrezljanim robom se pojavljajo na tem ozemlju v več variantah in bo sodile k raznim razvojnim stopnjam. Glede na to, da se enake pojavljajo tudi na področju Polabja v skupini Niemberg, jih na Češkem pripisujejo keramiki, ki je nastala pod zunanjim vplivom. Po Svobodi zajema vinafic stopnja relativno dolgo obdobje. Pojavlja se z že formiranimi elementi na začetku 5. st. in traja vse do njegovega zadnjega desetletja.⁴⁵ Tudi na področju Polabja jo postavljajo približno v enako obdobje. Glede na to, da tu nekatere grobne celote vsebujejo mlajše elemente, postavljajo njeno uporabo še v prvo četrtino 6. st.⁴⁶ in ker se pojavljajo tudi v grobovih z deformirano lobanjo, sklepajo, da ne morejo biti mlajše.⁴⁷

Kovinasto okovje in drugi fragmenti. — Poleg dela ščita in nožev so bili na obravnavanem mestu še nekateri metalni deli, med katerimi so nekateri pripadali okovju.

Elipsasto zvit nesklenjen prstan, izdelan iz širšega železnega traku, je lahko sodil k okovju nekega večjega predmeta. Tudi drugi fragment je nedvomno del okovja, ki je bil z zakovicami pritrjen na nek predmet. (Tab. VII, sl. 4.)

Sledita dva večja fragmenta pločevine (eden iz bron, drugi iz železa), ki bi glede na prepognjeni rob lahko bila fragmenta kovinskih posod. Fragment bronaste pločevine kaže, da gre za posodo z ravnim vodoravnim ustjem. Na področju Češke se omenjajo v grobovih vinafic stopnje bronaste posode v obliki kotla ali vedra z ročajem iz debelejšje žice.⁴⁸ Tudi

Sl. 1. Grob št. 8 (13)
Fig. 1. Tombe No 8 (13)

Sl. 2. Grob št. 5 (10) in pod njim št. 9 (14)
Fig. 2. Tombe No 5 (10) et au-dessous d'elle No 9 (14)

na območju Polabja omenjajo podobne bronaste posode, ki se pridružujejo elementom tamkajšnje II. in III. stopnje.⁴⁹ Zanimivo je, da ni nikjer omenjena posoda iz železa, zato tudi ostaja vprašanje glede našega železnega fragmenta odprto. (Tab. VII, sl. 1, 2.)

Da so bile v krogih zgodnesrednjeveških kulturnih skupin v rabi tudi posode, narejene iz železne pločevine, priča najdba s Polhograjske gore nad Polhovim Gradcem.⁵⁰ Poleg fragmentov dveh tolčenih bronastih skodel z bisernim nizom na robu⁵¹ so bili tu najdeni tudi fragmenti neke večje železne skodele, pokrova z nizkim cilindričnim nastavkom, krožnika, manjše skodelice, koničnega tulca in še ploskega krožnika.⁵² Po naštetih oblikah je videti, da niti eni naštetih posod ne ustrezajo naši fragmenti. Navzlic tej ugotovitvi je nedvomno, da je uporabo posod iz železne pločevine tudi za ta področja možno prisoditi poznemu 5. in zelo zgodnjemu 6. st., čeprav polhograjske najdbe povezujemo z langobardskim in frankovskim prodorom v te kraje, tj. v obdobje po letu 535 oziroma med letoma 547 in 548.⁵⁴

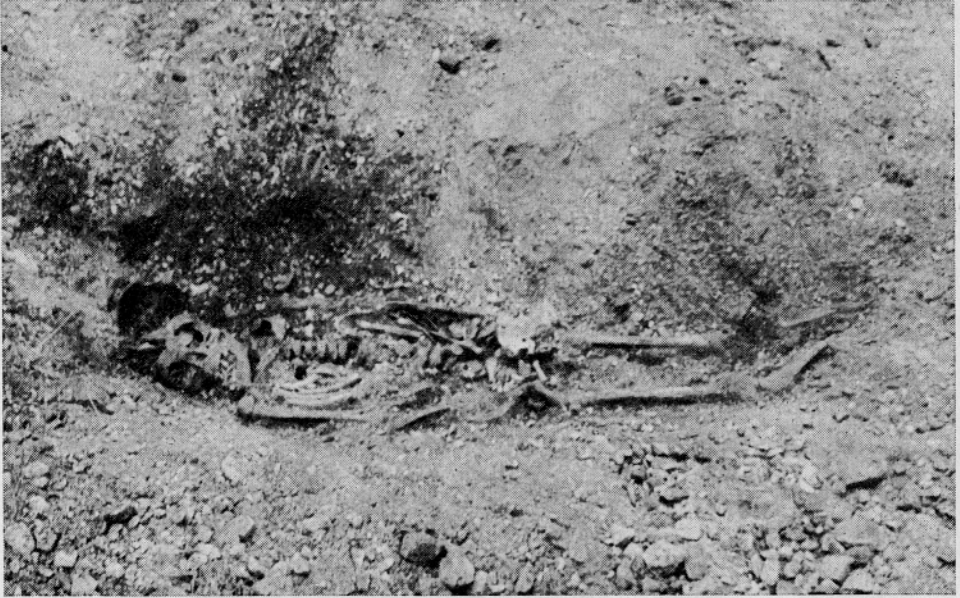
Ne glede na predmete, ki jih za sedaj ne moremo zanesljivo klasificirati,⁵⁵ tvori gradivo, zlasti sulica, izkopana pri prvih raziskovalnih delih, s sedanjim gradivom zaprto kulturno celoto. Čeprav smo tedaj uvrstili v širok kulturni okvir obdobja preseljevanja narodov, zahvaljujoč obdelanim najdbam, ji lahko bolj natančno določimo mesto.⁵⁶

Sulice s tulastim nastavkom so bile (za razliko od drugih germanskih kulturnih skupin⁵⁷) na območju Polabja v rabi nepretrgoma od rimskega časa dalje. Ščit, meč in drugo orožje je glavni del inventarja bojevnških grobov.⁵⁸ Nasprotno se na Češkem pojavljajo v grobovih merovinške faze in sodijo, glede na ostalo gradivo v posameznih zaprtih kulturnih celotah, da so značilne za 1. pol. 6. stoletja.⁵⁶

Če strnemo arheološke podatke, ki smo jih dobili z analizo posameznih najdb, lahko brez tveganja postavimo grob iz sonde 5—5a/67 v skupino bojevnških pokopov z območja Polabja in severne Češke. To opredelitev opravičuje tip groba, umbo, noži, sulica in predvsem keramika. Glede na datacijo posameznih elementov, katere izpričujejo dobro raziskana najdišča omenjenih pokrajin, je nedvomno, da predstavlja sulica med njimi najmlajši element. Če upoštevamo ta moment in izpričani skeletni pokop sodijo najdbe v prvo četrtino 6. stoletja (po B. Svobodi).⁶⁰

Čeprav je možno kronološko opredeliti našo najdbo, ostaja nedognano, kako povezati njen pojav z ostalimi kulturnimi manifestacijami tega časa na vzhodnoalpskem ozemlju. Sklepajoč po ohranjenih elementih, je očitno, da predstavlja najdba na našem področju popolnoma tuj in osamljen pojav.⁶¹ Glede na to, da se veže na kulturni krog Polabja in Češke, moramo omeniti najdbe s področja zahodne Madžarske, katere pripisujejo t.i. vzhodnemu merovinškemu krogu planih grobov, ki so značilni za področje severno od Donave. Med temi je tudi določeno število bojevnških grobov, ki so, sodeč po pridatkih, mlajši kot naš primer. Upoštevaje dejstvo, da se ostala materialna kultura teh najdb veže s svojimi elementi na najdbe onstran Donave, sklepajo, da sta bili obe področji istočasno naseljeni, zlasti ker se med gradivom pojavljajo tipični elementi Polabja.⁶² V kronološki tabli B. Svobode je razvidno, da na področju Češke, verjetno tudi Moravske, po vdoru turinškega kroga na tem področju paralelno še živi nekdanja kultura.⁶³

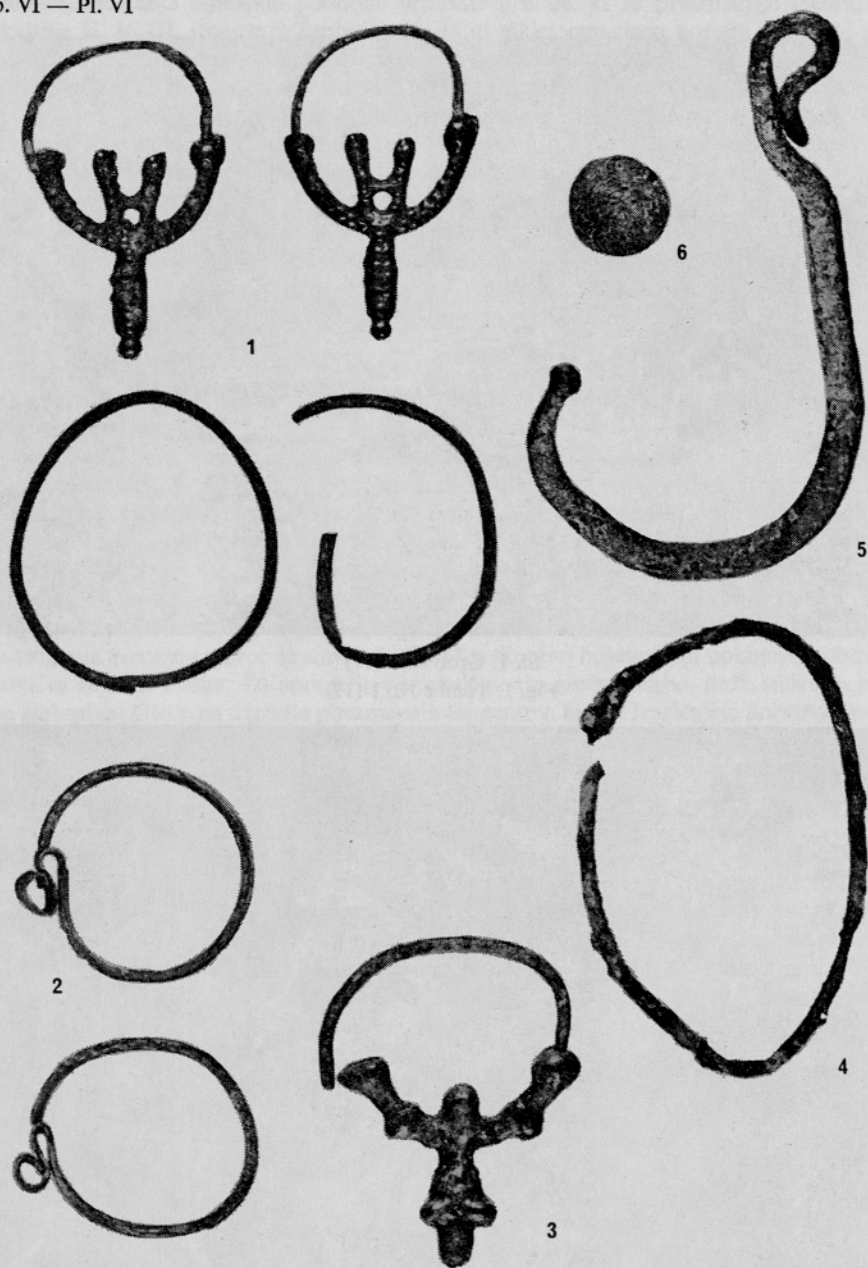
Sektor D. V zadnjih štirih letih so večkrat ob robu »nove« poti, ki pelje po severnem pobočju zahodno od omenjenih stopnic, zasledili fragmente keramike, živalske kosti in druge drobne predmete. Najdbe so bile zlasti pogostne ob samih stopnicah. Prvotno smo imeli namen očistiti mesto in fotografirati profil. Pri tem delu smo naleteli na zelo velike kamne, ki so bili povezani z močno apnenčasto malto, zato smo odprli 6 m dolgo in 1 m široko sondo. Pod rušo in gozdnim humusom (0,20 m deb.) je bila nekoliko svetlejša humusna plast temne zemlje, v kateri smo zasledili nekaj keramičnih fragmentov in mnogo živalskih kosti, ki so bile, sodeč po patini, iz recentnega časa. Očitno je bilo, da je to sediment

Sl. 1. Grob št. 1 (17)
Fig. 1. Tombe No 1 (17)

Sl. 2. Detajl germanskega groba v sondi 5—5a/67
Fig. 2. Détail d'une tombe germanique au sondage 5—5a/67

Sl. 1. Pridatki groba št. 10 (15). Sl. 2. Št. 9 (14). Sl. 3. Slučajna najdba št. 2 (6). Sl. 4. Slučajna najdba št. 10 (15). Sl. 5—6. Slučajni najdbi

Fig. 1. Mobilier de la tombe No 10 (15); fig. 2. No 9 (14); fig. 3. Trouvaille occasionnelle No 2 (6); fig. Trouvaille occasionnelle No 10 (15); fig. 5—6. Trouvailles occasionnelles

Sl. 1—7. Pridatki germanskega groba
Fig. 1—7. Mobilier d'une tombe germanique

z višjih površinskih točk. Pri poglobljanju smo v globini 0,45 m naleteli na zgornjo površino omenjenega zidu. Velike neravnine na njem in ob njegovih straneh pričajo, da je bil zid некоč višji in širši. V sondi, ki je bila v višini omenjenega zidu, se je v smeri proti pobočju hriba pokazala plast gosto položenih kosov zdrobljenega kamenja, ki niso bili sestavni del omenjene konstrukcije. Razširili smo sondo za 1 m in dognali, da je tu peljala starejša steza, ki je v loku zavijala okoli tega dela hriba in se spojila z današnjo cesto, ki pelje za lurdsko kapelo na najvišjo teraso.

Ostank omenjenega zidu je pri raziskavah meril še 4 m v dolžino in 1,60 m v višino. Čeprav je malta vsebovala presenetljivo velik odstotek apna, je bil zid iz mlajšega (mogoče iz prejšnjega) stoletja. Porušen je bil pri gradnji današnje ceste za vozove. Ali je ta ostank zidu pripadal temeljem neke kapele, ostaja za zdaj odprto vprašanje, ni pa izključeno, da predstavlja del navadnega obzidja.

Zadnja popravila in restavriranje sakralnih objektov so terjala v letu 1972 razširitev omenjene ceste za dovoz gradbenega materiala. Izravnavanje terena z buldožerjem in širjenje cestišča je na več mestih na zgornjem delu pobočja odprlo nove profile v zemlji. Na teh mestih je zaradi padavin prišlo na površje precejšnje število fragmentov keramike in večje število kovinskih bolj ali manj fragmentiranih predmetov.

V sektorju E, ki leži ca. 1,60 m višje od omenjenega ostanka zidu, je majhen terasast prostor. Ker je bil videti, kot da bi bil namenoma narejen, smo na tem mestu odprli manjšo sondo (3 × 3 m). Pod rušjem, gozdnim osipom in humusom (deb. 0,25 m) se je pokazala površina, ki je bila pravilno tlakovana z srednje velikimi kosi ploščatih kamnov. Ob robu, ki se drži pobočja, smo zasledili neko vrsto *suhozida*, ki je služil kot podpora proti osipanju zgornjih plasti zemlje. V relativno tenki plasti kulturnega humusa nad omenjeno podlago smo zbrali relativno veliko število fragmentov keramike, fragmentov železne in druge pločevine, dobro ohranjen nož in železni zapah. (Tab. VIII, sl. 2—6; IX.)

Premično gradivo in slučajne najdbe. — V opisanih sondah ter na drugih že omenjenih točkah smo naleteli na številno gradivo. Med naštetimi fragmenti železne pločevine, ki so verjetno pripadali prevleki kakih vrst, zapaha, ki izvira morda iz 16. st., je:

1. Bronast, kavljasto zvit okov. Kljub izrazito latenoidnemu videzu sodi k predmetom zgodnje antike. Prav tak je najden v Halternu, le da je iz železa. G. Kropatscheck^{63a} ga prišteva k okovju konjske opreme (tab. VI, sl. 5; XII, sl. 7). Vel. 7,3 × 4,4, pr. 0,45 cm.

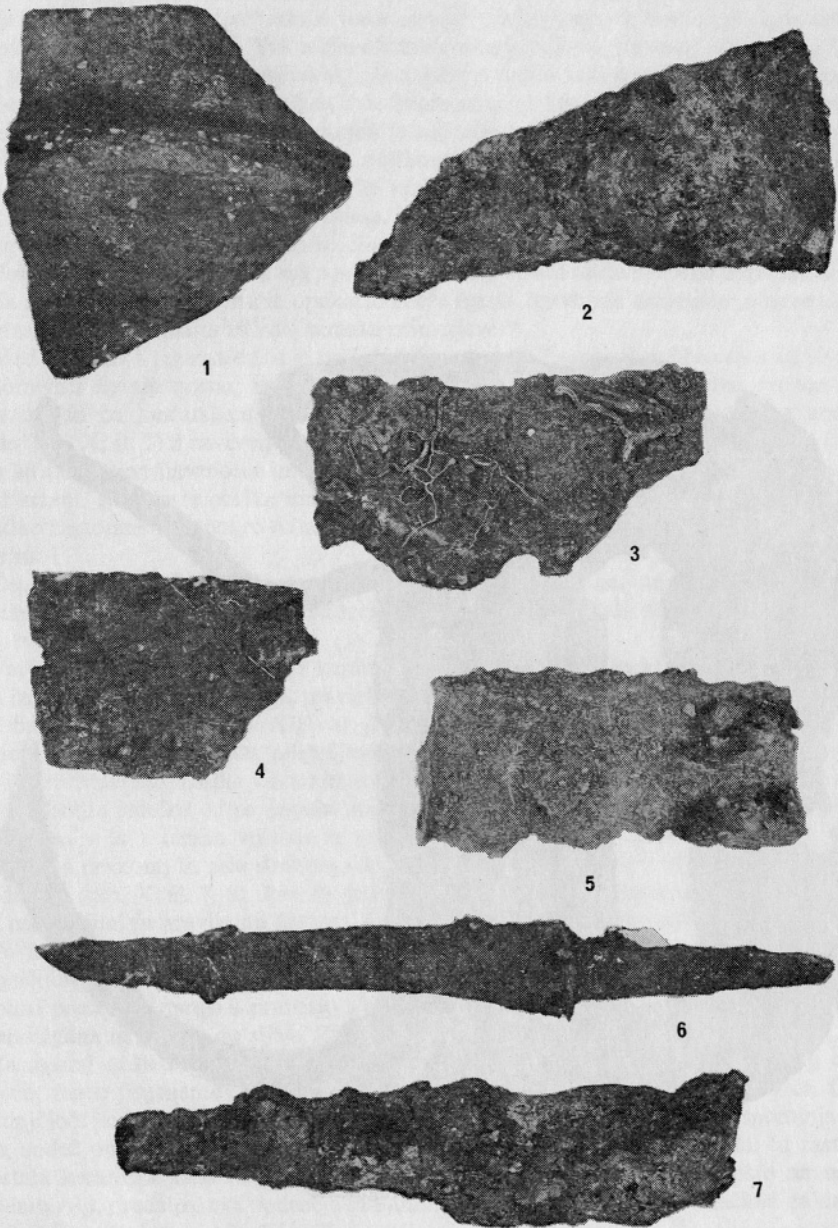
2. Zapestnici podoben obroč, ki je ležal v zasipni zemlji v grobu št. 10 (16/71) v sektorju A. Izdelan je iz relativno tanke železne žice z nekoliko sploščenimi in razširjenimi konci. Direktna analogija za tak tip zapestnice iz železa nimamo. Njena faktura spominja na slovanske uhane, izdelane ravno tako iz železne žice, čeprav je ta nekoliko tanjša.⁶⁴ Čeprav je obroč pripadal grobnemu inventarju, ostane odprto vprašanje, kateremu času pripada. Ker vemo, da zapestnice niso značilne za slovanske grobove na področju vzhodnih Alp, lahko domnevamo, da sodi v obdobje pred slovansko naselitvijo (tab. VI, sl. 4; XII, sl. 5). Vel. 7,0 × 3,65, pr. 0,2 cm.

3. Majhen sileks, kakršnega poznamo iz vrste prazgodovinskih najdišč, ter zgodnje-srednjeveških⁶⁵ in slovanskih grobov,⁶⁶ za katere je ugotovljeno, da bi lahko bili pod vplivom Panonije. Po teh podatkih bi lahko sklepali, da je tudi naš primer del kakega grobnega inventarja (tab. XII, sl. 8). Viš. 1,4 cm.

4. V plasti pod recentnim humusom v sektorju A smo poleg nekaj recentnih svetilnic in cenene recentnega nakita našli dokaj izlizan bakren pozlačen kovanec. Ker napisa ni možno prebrati, domnevamo, da je ogrskega izvora iz 16. st.⁶⁷

5. Manjši fragment ročaja ali okovje nedoločljivega predmeta iz zlitine železa, svinca in bakra (tab. XIII, sl. 4). Dolž. 3,1 cm.

6. Nekoliko fragmentiran biser iz steklene modre paste (tab. XIII, sl. 10). Pr. 0,7 cm.

Sl. 1. Fragment skodelice iz germanskega groba. Sl. 2—7. Slučajne najbe
Fig. 1. Fragment d'écuelle d'une tombe germanique. Fig. 2—7. Trouvailles fortuites

Fragment železnega zapaha
Verrou en fer fragmenté

7. Keramika. Izkopani in zbrani fragmenti posod niso enotni. Razlike so bolj občutne v njihovi izdelavi kot v oblikah, čeprav so tudi te v nekaterih primerih odvisne od tipov in se razlikujejo druga od druge. Glede na to, da nimamo zanesljivih stratigrafskih podatkov o najdbah, ker je ugotovljeno, da je vse v sondah naplavljeno, se bomo pri obdelavi držali predvsem delitve po fakturi. Tak način obravnave terja dejstvo, da se prav določena faktura veže samo na določeno keramično skupino, katero ločijo tudi določene oblike posod.

Popolnoma določeno se postavljata dva fragmenta, od katerih pripada eden dnu in spodnjemu delu posode, drugi pa delu ramen in največji periferiji. Prvi fragment je del posode, ki je bila v spodnjem delu koničasto oblikovana. Izdelana je iz dobro presejane zemlje, prevlečene s tanko plastjo fine gline in verjetno barvana. Oblikovana je na lončarskem vretenu in verjetno opekasto rdeče žgana.

Drugi fragment je ravno tako izdelan iz presejane zemlje, prekrit z obeh strani s fino prevleko in ni dvoma, da je bila vsa posoda na zunanji strani rdeče oranžno barvana. Izdelana je bila na lončarskem vretenu in opekasto rdeče žgana. Spominja na imitacijo terre sigillate. Fragmenta sta izjemna in za zdaj nimata primerjave.⁶⁸

Med keramiko tega najdišča je tudi določeno število fragmentov črno sivo ali sivo črno enakomerno žganih posod, izdelanih iz presejane zemlje, kateri je dodan droben pesek. Obdelane so na lončarskem vretenu. Med tipi posod prevladuje polkroglasta koničasta skleda (tab. X, sl. 1) z navzven potegnjenim ustjem. Rob ustja je pogosto odebeljen (tab. X, sl. 4) ali potegnjen navznoter in navadno profiliran (tab. X, sl. 10; XII, sl. 4, 6) na vrhu ali ob strani. Koničaste oblike imajo rob na zunanji strani odebeljen (tab. X, sl. 3). Poleg posod so zastopani tudi pokrovi (tab. X, sl. 9), ki so polkroglastega tipa s stlačenim gumbom na vrhu.

Čeprav lahko rečemo, da ta keramika ni ornamentirana, ampak samo facetirana, so bile v ta namen uporabljene vodoravne, plitve kanelure ali navadni žlebovi (tab. X, sl. 4, 10).

Verjetno sodijo v to skupino keramike tudi nekateri primerki zelo dobre kakovosti, ki so izdelani iz presejane zemlje, prevlečeni s finim premazom in na koncu progasto ali celo črno barvani do sijaja (tab. XIII, sl. 7). Takšni fragmenti pripadajo koničastim, dokaj plitkim posodam z navznoter odebeljenim robom ustja. Oblikovani so na lončarskem vretenu in predstavljajo izdelke visoke kakovosti. Med našimi najdbami je najden le en primer.

Med boljše izdelke, ki se popolnoma ločijo od te in naslednje keramike, so fragmenti kroglastega vrča z ozkim vratom in ročajem elipsoidnega preseka. Izdelan je iz zemlje, pomešane s peskom, in zelo drobnega kvarcita ter prevlečen z zelo finim premazom, ki se v vodi topi (tab. X, sl. 7, 8). Posoda je bila ornamentirana od ramena navzdol z vodoravnimi paralelnimi in pravnimi žlebovi. Izdelana je na lončarskem vretenu.⁶⁹

Po fakturi in obliki je popolnoma osamljen fragment z navzven potegnjenim ustjem in koničnim vratom, verjetno neke bolj podolgovato jajčaste posode. Posoda je bila izdelana iz dobro presejane zemlje s primesjo sljude. Prevlečena je bila z gladkim premazom, rjavo rumeno žgana in glajena do sijaja. Zgotovljena je bila na lončarskem vretenu (tab. X, sl. 2).

Za zgoraj našete fragmente keramike lahko rečemo, da predstavljajo dokaj enotno skupino, razen fragmentov, ki so za zdaj brez paralele in omenjeni fragment vrča. Čeprav se zadnji loči po fakturi od antičnih vrčev, s svojo svetlo barvo in obliko zelo spominja nanje, ki so, sodeč po nekaterih fragmentih dna (tab. X, sl. 12), verjetno bili tudi tu zastopani. Preostala keramika kaže standardne tipe 1. st. n. e., ki se pojavljajo pogosto na ozemlju vzhodnih Alp, predalpskega področja in Panonije. Na našem ozemlju je značilna za najdišča ki so ležala na dokaj odročnih krajih.

Preostalo keramiko lahko uvrstimo v drugo skupino, ki po fakturi in oblikah kaže skupne lastnosti. Njena posebnost je, da je izdelana iz zemlje, pomešane z velikim odstotkom

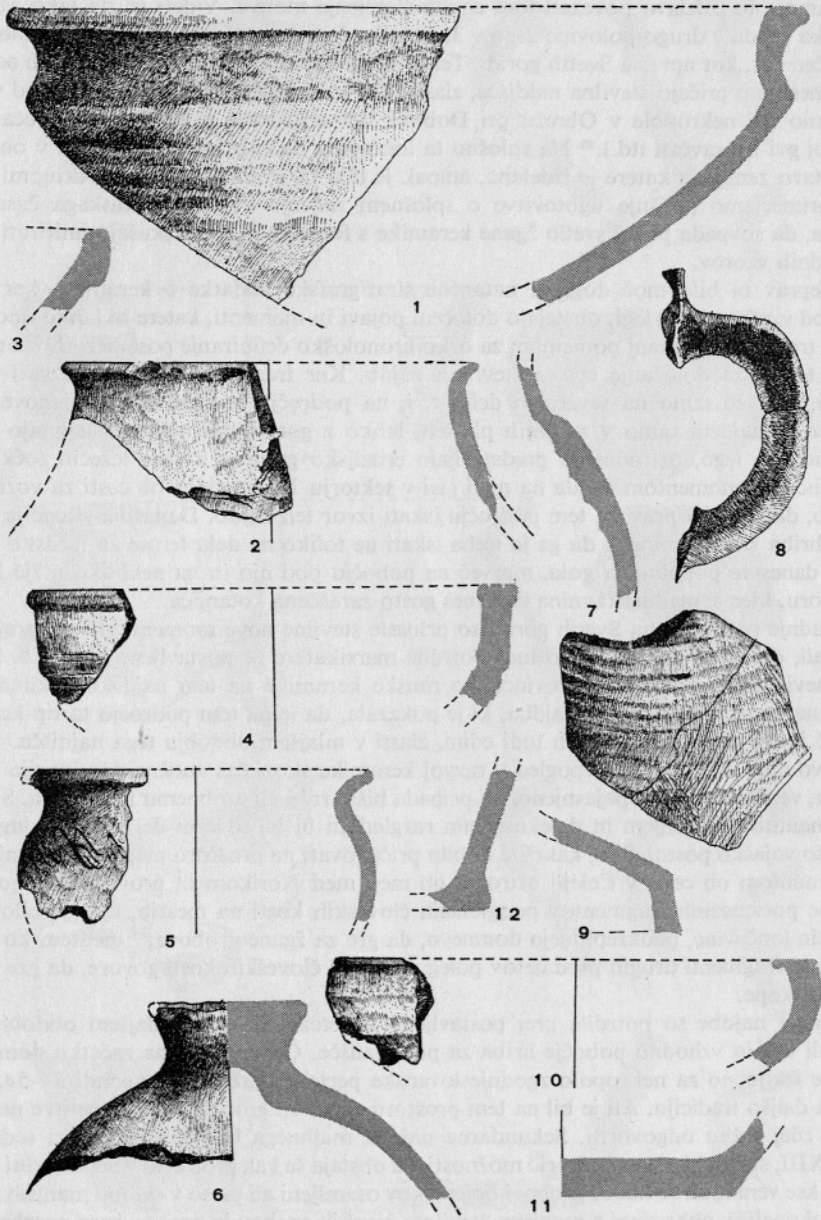
zdrobljenega kvarcита, kar se kaže na površini posode in jo dela hrapavo, čeprav je ta prevlečena z bolj ali manj fino glinasto prevleko. Zgotovljena je na lončarskem vretenu, katerega sledovi so vidni v notranjosti, na zunanji strani in zlasti na ustju posode. Med keramiko te fature se pojavljajo lonci jajčasto podolgovate oblike, z bolj ali manj usločenim vratom ter navzven upognjenim ustjem, ki je lahko neprofilirano ali nažlebljeno na zunanji in notranji strani (tab. X, sl. 5; XI, sl. 1, 3, 4, 6, 7, 10—13). Popolnoma so identični vrči, katerih ročaj elipsoidnega preseka je povezoval ustje in rame posode. Dno je ravno, brez odebeljenega roba (tab. X, sl. 11), vendar na zunanji strani ni ostro ločeno. Drugih znakov na dnu nimajo. Od preostalih oblik je moč omeniti še koničaste pokrove s stlačenim gumbom na vrhu (tab. X, sl. 6),⁷⁰ dalje posode, katere bi lahko uvrstili med krožnike (tab. XIII, sl. 8).⁷¹ Ni izključeno, da je število oblik nekoliko večje, videti pa je, da se pojavljajo v glavnem samo omenjeni tipi v več variantah. Zanimivo je tudi, da na najdišču posode ne presegajo srednje velikosti. Tako med fragmenti najdenih primerkov ni takih, ki bi jih lahko uvrstili med velike posode za shranjevanje živil.⁷²

Razlika med številnimi fragmenti obstaja le v barvi, ki je pri enem delu svetlo rumeno siva, pri drugem delu pa so odtenki sivo črne ali črno sive barve. Glede na skupne lastnosti obeh keramik bi različna barva žganja in delno različna ornamentika kazali na možnost, da pripadata dvema variantama. To domnevo podpirajo nekatere slučajne najdbe svetlo žgane keramike, ki je neornamentirana ali okrašena z vodoravnimi žlebovi od ramena do iznad dna, in ki je na posameznih najdiščih sama zastopana.⁷³ Za razliko od takih pojavov se na Svetih gorah pojavlja svetla varianta, čeprav najpogosteje s paralelnimi vodoravnimi žlebovi, včasih tudi z enojno valovnico, ki je lahko omejena s skupinami vodoravno vrezanih črt ali z večjimi vbodi (tab. XI, sl. 3, 4). Če uporabimo tip ornamentike kot določeno merilo, moramo omeniti, da se vodoravni žlebovi na večji površini pojavljajo tudi na posodah, ki so črno sivo žgane. Ta tip ornamenta ima posoda z valovnico, in sicer je en motiv na notranji, drugi pa na zunanji strani (tab. XI, sl. 2). Ne glede na take primerke, ki so sicer dokaj redki, pojavljanje obeh variant keramike na Svetih gorah ni izjemno, saj se pojavljata na številnih najdiščih Slovenije⁷⁴ in Hrvatske⁷⁵ istočasno.⁷⁶

Za razliko od mnogih najdišč med fragmenti s Svetih gora ni bil do zdaj najden niti en fragment s fakturo, ki bi lahko pripadal vrsti mestne keramike ali kateri njenih imitacij.⁷⁷

Preden preidemo na vprašanje kronologije, velja opozoriti še na nekatere druge momente. Glede na to, da se ta zvrst keramike pojavlja najpogosteje na najdiščih seliščnega značaja, je videti, da so to izdelki, ki so jih med preprostejšo lončevino začele po keltskih predlogah zelo zgodaj izdelovati domače lončarske delavnice.⁷⁸ Ugotovljeno je, da je lonec tega tipa zelo značilen za obdobje pred Markomanskimi vojnami. Po tem času naj bi bil upad, ker začnejo domači lončarji imitirati izdelke zahodnorimskih delavnic. Vračanje k prvotnemu je zaslediti v mlajši dobi.⁷⁹ Čeprav te ugotovitve veljajo za večje naselbine, zlasti mestnega značaja (kot so Emona, Petovija, Zagreb, Siscia, Andautonia, Aquae Jassae itd.), moramo domnevati, da je v določeni meri prišlo do sprememb tudi na keramiki podeželja. Ker je prav barva posode odvisna od načina žganja, menimo, da moramo spremembo v barvi te podeželske keramike iskati v želji posnemati lončevino boljše kakovosti.

Datirane najdbe kažejo, da se najpogosteje pojavlja domača keramika z avtohtonimi elementi v prvem stoletju, poleg nekaterih še izrazito latenskih posod, v obliki velikih loncev za shranjevanje živil.⁸⁰ Večji del teh posod je bil izdelan ročno, po pravilu sivo črno ali črno sivo žgan in če je bil ornamentiran, so pri tem uporabljali okraševanje z metličastimi potezami, ki so šli od ramena navzdol ali vodoravno po vsej površini posode. Zelo redka je enojna ali večkratna valovnica, kot tudi večkratni vodoravni žlebovi.⁸¹ Za te najdbe se ve, da so bile v rabi po vsem cesarstvu še v drugem stoletju. V drugi polovici istega stoletja se še pojavlja druga faktura in svetlo žgana, nekoliko mlajša varianta.⁸² Za razliko

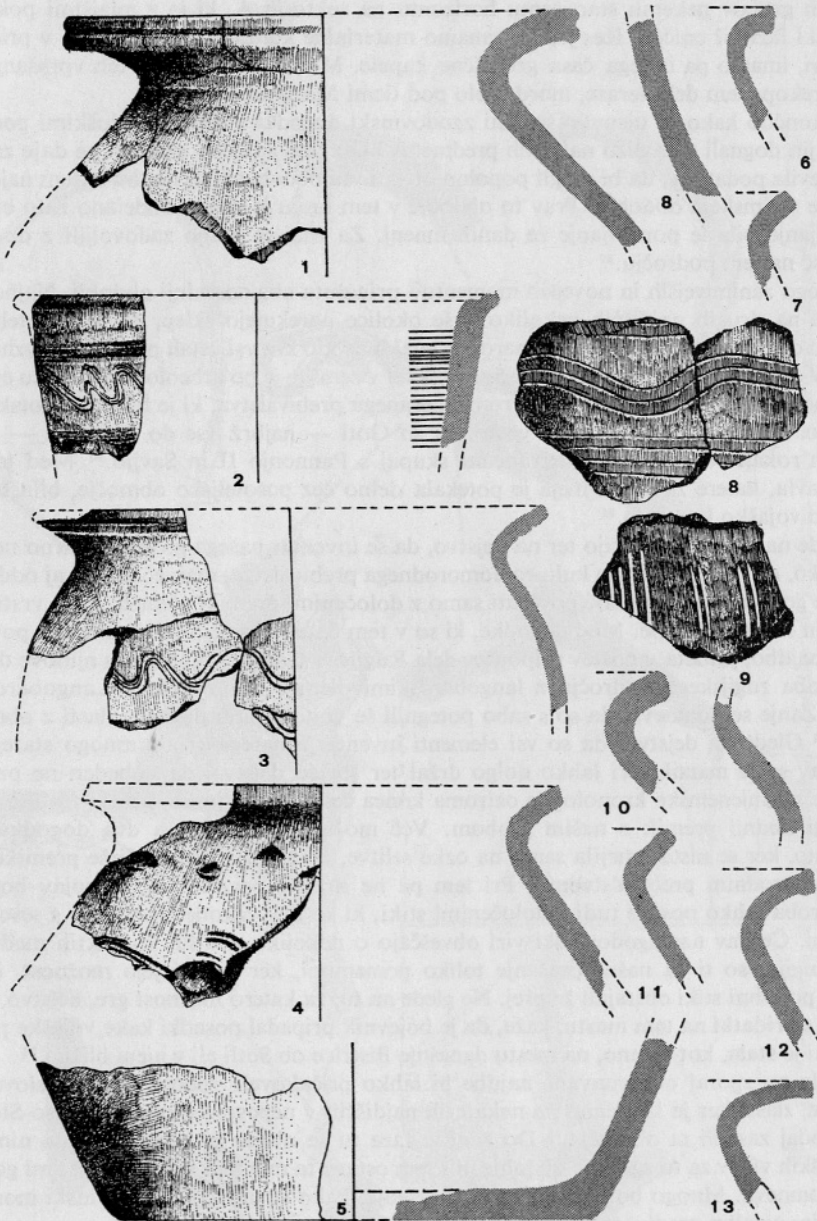
Sl. 1—12. Slučajno najdeni fragmenti keramike
 Fig. 1—12. Fragments de céramique trouvés par hasard

od prejšnjih uporabljajo novo fakturo in svetlo žganje samo za srednje velike posode za domačo rabo. Ta posoda je izdelana na lončarskem vretenu, katerega sledovi se kažejo na ravnih površinah, v pravilni oblikovanosti ter v žlebljenju robov ustja. Ni dvoma, da moramo s to izdelavo povezati tudi enako žlebljenje motiva. Videti je, da tako žgana keramika spada v drugo polovico 2. in v 3. stoletje, čeprav se na nekaterih lokalitetah obdeži določen čas, kot npr. na Svetih gorah. Temu sledi keramika, žgana v temno sivih otenkih, o čemer nam pričajo številna najdišča, zlasti iz 4. in 5. stoletja (Panorama in grad v Ptuj, verjetno del nekropole v Obrežu pri Dobovi, del nekropole v Brezjah pri Zrečah, grob iz Roj pri Moravčah itd.).⁸³ Na splošno ta lončevina ne kaže spremembe niti v obliki niti v sestavu zemlje iz katere je izdelana, ampak je bila nedvomno žgana pod drugimi pogoji. Če primerjamo prejšnje ugotovitve o splošnem razvoju keramike rimskega časa in te, izhaja, da sovпада pojav svetlo žgane keramike s fazo, ko lončarji skušajo imitirati izdelke zahodnih vzorov.

Čeprav ni bilo moč dognati natančne stratigrafske podatke o keramiki, ker je bila posvod v sekundarni legi, obstajajo določeni pojavi in momenti, katere bi lahko upoštevali. Ti bi trenutno bili manj pomembni za ozko kronološko definiranje posameznih faz razvoja, toda tehtni za določanje izvora številnih najdb. Ker fragmenti niso bili razsuti po vsej terasi, marveč samo na severnem delu, t. j. na področju severno od Boštjanove kapele in ker so najdeni samo v zgornjih plasteh, lahko z gotovostjo trdimo, da imajo tudi tu sekundarno lego, oziroma da predstavljajo erozijsko gradivo z višje ležečih točk terase. Navzlic tem momentom sonda na mali jasi v sektorju D in najdbe ob cesti za vozila⁸⁴ govorijo, da je treba prav na tem področju iskati izvor teh najdb. Današnja situacija na tem delu hriba sili k domnevi, da ga je treba iskati ne toliko na delu terase za lurdsko kapelo, ki je danes že popolnoma gola, marveč na pobočju pod njo in na nekoliko nižje ležečem prostoru, kjer je majhna ravnina in danes gosto zaraščena kotanjica.

Zadnje raziskave na Svetih gorah so prinesle številne nove momente, ki jih prej nismo poznali, določene najdbe pa so tudi potrdile marsikatera že postavljene hipoteze. Prvotni domnevi, da je pojavljanje provincialno rimske keramike na tem najdišču sekundarnega pomena, nasprotuje sedanja najdba, ki je pokazala, da je na tem področju ta tip keramike vodeč in po vsem sodeč včasih tudi edini, zlasti v mlajšem obdobju tega najdišča. Bogato gradivo daje sicer določen vpogled v razvoj keramike skozi čas antične dominacije v naših krajih, vendar ostane nepojasnjeno, ali pripada hišni rabi ali grobnemu inventarju. S svojim dominantnim položajem in dalekosežnim razgledom bi bil severni del terase primeren za manjšo vojaško postojanko, kakršne bi bilo pričakovati na prostoru med Malencami in Neviodunumom ob cesti v Celejo oziroma ob meji med Norikom in provinco Savijo. Toda najdbe posameznih fragmentov pooglenelih človeških kosti na mestih, kjer je bilo največ razbitin lončevine, podkrepljujejo domnevo, da gre za žgane grobove;⁸⁵ medtem ko najdbe nožev in fragmenti drugih predmetov poleg nežganih človeških kosti govore, da gre za skeletne pokope.

Ostale najdbe so potrdile prej postavljeno hipotezo, da so v mlajšem obdobju uporabljali vrh in vzhodno pobočje hriba za pokopališče. Čeprav smo na začetku domnevali, da gre izključno za nekropolo zgodneslovanske periode, kaže grob v sondi 5—5a/67, da gre za daljšo tradicijo. Ali je bil na tem prostoru samo en grob iz obdobja selitve narodov, je za zdaj težko odgovoriti. Sekundarna najdba majhnega bisera v njegovem sedimentu (tab. XIII, sl. 10) bi govorila v prid možnosti, da obstaja še kak grob celo v neposredni bližini. Iz prakse vemo, da so lahko grobovi bojevnikov osamljeni ali pa so v sklopu manjših rodovnih pokopališč, obkroženi z manjšim številom ženskih grobov in grobov brez posebnih prdatkov.⁸⁶ Dokajšnja verjetnost, da je svetogorska terasa služila kot pokopališče že pred preseljevanjem narodov, za gotovo pa po tem obdobju, daje prednost domnevi, da je bilo

Sl. 1—13. Slučajno najdeni fragmenti keramike
 Fig. 1—13. Fragments de céramique trouvés par hasard

tu več grobov iz tega časa. Čeprav je videti zaradi bolj redkih pokopov na sektorju C, da se v zgodnjem času ni pokopavalo južneje, ni izključeno, da bi v pred slovanski fazi rabili prostor v te namene. Končno ni tudi izključeno, da ni pripadal določen del kosti uničenih grobov nekemu starejšemu horizontu na sektorju A, ki je z mlajšimi pokopi v slovanski fazi bil uničen. Res je, da nimamo materialne kulture, ki bi govorila v prid taki domnevi, imamo pa iz tega časa grobiščne kapele. Morda leži ključ do teh vprašanj prav na neprekopanem delu terase, morda celo pod tlemi Marijine cerkve.

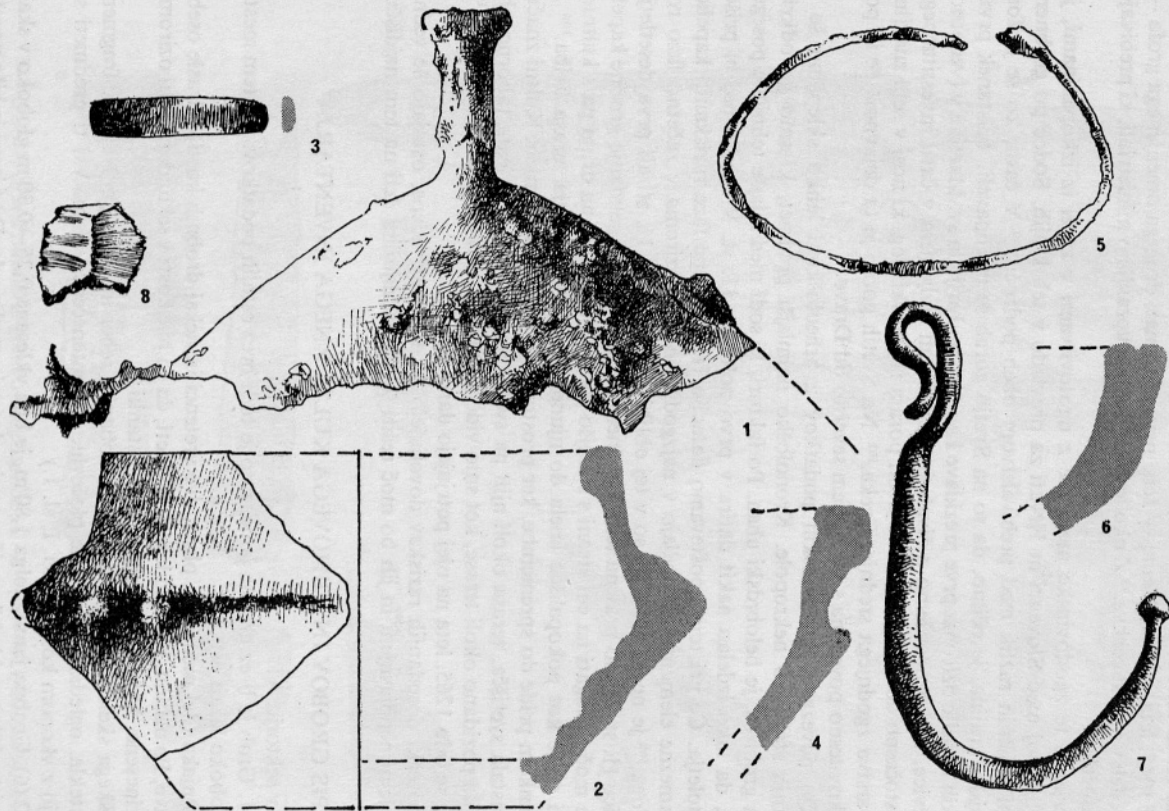
In končno kako se ujemajo splošni zgodovinski dogodki s temi arheološkimi podatki, ki smo jih dognali z analizo najdenih predmetov? Do zdaj najdeno gradivo ne daje zadostnega števila podatkov, da bi mogli popolno orisati vsa obdobja življenja na našem najdišču, zlasti ne v rimskem obdobju. Prav to obdobje v tem kraju je dobro obdelano zato bi naše poglobljanje bila le ponavljanje že danih mnenj. Za zdaj se bomo zadovoljili z dognanji z najdišč na tem področju.⁸⁷

Mnogo zanimivejših in novejših momentov prinašata obe naslednji obdobji. Najnovejša odkritja na drugih najdiščih nekoliko širše okolice narekujejo sklep, da je Posotelje nedvomno delilo v času preseljevanja narodov enako usodo kot vsi ostali predeli jugovzhodnih Alp.⁸⁸ V času, ko je grob iz sonde 5—5a/67 prišel v zemljo, je po arheoloških virih tu cvetela dokaj bogata kultura domorodnega romaniziranega prebivalstva, ki je bilo pod gotško dominacijo.⁸⁹ Iz zgodovinskih virov vemo, da so Goti — najbrž vse do 536. leta — držali v svojih rokah Noricum Mediterraneum skupaj s Pannonjo II in Savijo.⁹⁰ Med temi je zlasti Savia, katere zahodna meja je potekala delno čez posoteljsko območje, bila še pod posebno vojaško kontrolo.⁹¹

Glede na splošno situacijo ter na dejstvo, da se inventar našega groba kulturno ne veže na gotško, niti na materialno kulturo domorodnega prebivalstva, marveč na dokaj oddaljeni krog, je gotovo, da ga je moč povezati samo z določenimi premiki plemen, ki se vrstijo na področju srednje Evrope. Med dogodke, ki so v tem času nastali in ki bi se lahko povezali z našo najdbo, prideta v poštev pripojitev dela Rugijcev Gotom po propadu njihove države in zasedba rugijskega področja z langobardskimi plemeni ter odselitev Langobarrov v Italijo. Zanje se domneva, da so s sabo potegnili še vrsto drugih plemen, zlasti z območja Češke.⁹² Glede na dejstvo, da so vsi elementi inventarja našega groba mnogo starejši — in čeprav se je marsikateri lahko dolgo držal ter spričo dejstva, da nobeden ne presega III. faze srednjenemške kronologije oziroma konca češke merovinske faze — bi bilo težko uskladiti slednji premik z našim grobom. Več možnosti imata prva dva dogodka, posebej zato, ker se nista omejila samo na ozke selitve, ampak sta izzvala širše premike tudi med domorodnim prebivalstvom.⁹³ Pri tem pa ne smemo prezreti, da se pojav bojevnikega groba lahko poveže tudi z določenimi stiki, ki so jih bržkone Goti imeli s severnimi deželami. Čeprav nas zgodovinski viri obveščajo o nekoliko mlajših kontaktih med Goti in Turingijo, so ti za naše vprašanje toliko pomembni, ker dovoljujejo možnost, da so taki ali podobni stiki obstajali že prej. Ne glede na to, za katero možnost gre, dejstvo, da je ta grob s pridatki na tem mestu, kaže, da je bojevnik pripadal posadki kake vojaške postojanke, ki je stala, kot rečeno, na mestu današnje Bistrice ob Sotli ali v njeni bližini.⁹⁴

Glede na zgoraj obravnavane najdbe bi lahko pričakovali sledove zgodnje slovanske naselitve, zlasti ker je izpričano na nekaterih najdiščih v neposredni okolici, da so Slovani zelo zgodaj zasedli ta območja.⁹⁵ Do zdaj te faze tu še nismo zasledili, tako da nimamo arheoloških virov za to zgodnje obdobje in s tem ostane ta moment v zvezi s Svetimi gorami samo domneva. Mnogo bolj zanimivo je vprašanje, kako se ujemajo zgodovinski momenti s celotnim ostalim gradivom.

Zgodovina nam pove, da je brežiški kot med Savo in Sotlo že od 9. st. v sestavu Posavske krajine. Ko se po zmagi nad Madžari vnamejo od Dunajskega gozda do Gorjancev

Sl. 1. Fragment umba; sl. 2. Rekonstrukcija skodelice; sl. 3. Železen okov iz germanskega groba;
sl. 4—8. Slučajno najdeni keramični in kovinasti predmeti

Fig. 1. Fragment d'umbo; fig. 2. Reconstruction d'une écuelle; fig. 3. Ferrure d'une tombe germanique;
fig. 4—8. Objets de céramique et de métal trouvés par hasard

razmejitveni boji, je brežiško Posavje zelo pogosto prizorišče borb med hrvatskimi in slovenskimi plemeni za prevlado nad temi kraji. V času ko se vzhodno območje formira v Savinjsko krajino, usodo teh krajev kroji prvi krajiški grof Viljem I. Okoli leta 1000 uspe z orožjem prisvojiti pilštajnski okraj Slovincem in postaviti krajiško in državno mejo na Sotlo in spodnjo Krko. Čeprav ni bila meja takoj potrjena, je omenjena zmaga toliko pomembna, ker je prinesla veljavno razmejitev med Hrvati in Slovenci.⁹⁶ Okoliščine po smrti grofa Viljema II. so narekovale, da se ponovno spremeni usoda tega dela krajine.⁹⁷ Po smrti (najbrž 1045. leta) grofice Heme — žene prvega in mati drugega omenjenega grofa — preidejo ti predeli v posest cerkve.⁹⁸ Z okolico Svetih gora upravljajo ministrali, ki prebivajo v gradu Kunšperk.⁹⁹

Če primerjamo te zgodovinske momente z ugotovitvami v zvezi iz kopaninami, je delno razumljiv boj med Slovenci in Hrvati za prevlado v teh krajih. Sodeč po grobnem inventarju, ni etničnih razlik med prebivalstvom obeh področij.¹⁰⁰ V času, ko se je formirala Savinjska krajina, je očitno, da so na Svetih gorah še pokopavali. Nastanek prvih predromanskih kapelic oziroma prve prezidave kapelice sv. Jurija in sv. Martina v (verjetno) zasebne cerkvice, lahko povežemo z živahnim cerkvenim življenjem v času investiturnega boja. To je istočasno doba, ko se v umetnosti poraja romanski slog, ki nosi v sebi značilne prvine stavbarstva zgodnjega srednjega veka.¹⁰¹ Na Svetih gorah je ta dejavnost že iz političnih vzrokov tesno povezana s področjem severno od Drave.

S pomočjo povezave zgodovinskih podatkov z arheološkimi lahko sklepamo še o odnosu kulturnih stavb do nekropole. Kronološko najmlajši predmet, ki smo ga odkrili na zgornjem grobišču, je belobrdski uhan. Po fakturi, ki sodi med mlajše tehnične posege, je izpričano, da tako izdelan nakit datira v prvo polovico 11. st. V zemljo naj bi prišel sredi tega stoletja. Če pri tem upoštevamo datacijo II. gradbene faze raziskanih kapelic, katerih posamezne elemente postavljajo v najzgodnejšo fazo oziroma v začetno fazo romanskega sloga,¹⁰² je nedvomno, da so v tej obliki nastale sredi 11. st. ali prva desetletja druge polovice 11. st. Da so prav na tem odročnem mestu obnovili nekdanje grobne kapele v cerkvici, je moč razlagati na eni strani s starejšo stavbno tradicijo, na drugi pa s kulturnim značajem, ki ga je kot pokopališče imela do njune dograditve zgornja terasa hriba.¹⁰³ Z njunim nastankom pride do spremembe, ker prostor izgubi nekdanji pomen. Kulturni značaj dobe novonastala svetišča, terasa okoli njih pa svetni pomen. O tem pričata taborno obzidje, ki je bilo pozidano okoli terase, kot smo videli, kmalu po II. gradbeni fazi kapelic,¹⁰⁴ in dejstvo da se celo 1265. leta na njej potrjujejo darovnice.¹⁰⁵

Čeprav dosežki dosedanjih raziskav dovoljujejo že določene sklepe, ostajajo še vedno številni problemi nepojasnjeni in jih bo moč rešiti šele z nadaljnjimi deli na tem najdišču.

OPIS GROBOV IN NJIHOVEGA KULTURNEGA INVENTARJA

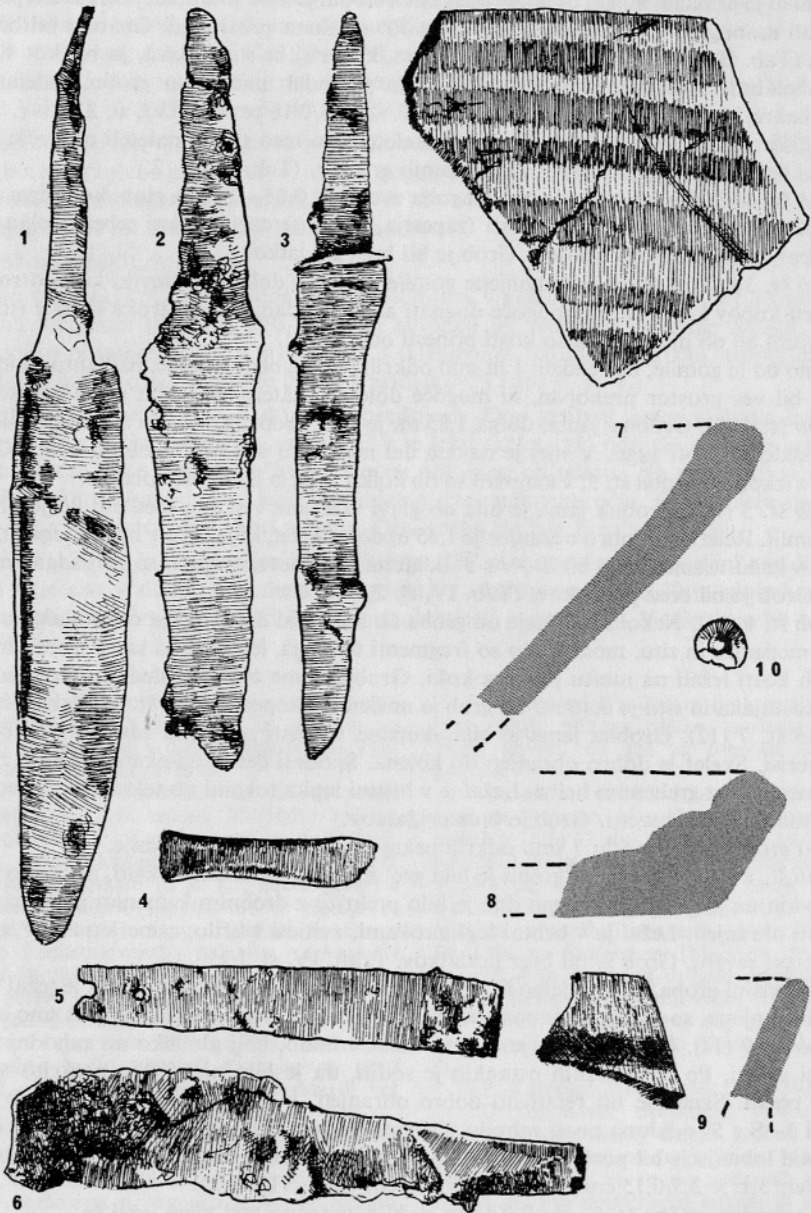
Grobovi v sektorju A:

Grob št. 1. Grob je brez grobne jame, zato je tudi brez ostalih podatkov. Na tem mestu so 0,20 m globoko ležali ostanki:

1(4) okostnjaka (del medenice, pleče, dve vretenci in nekaj drobnih kosti) odrasle osebe močne postave. Po načinu, kako so ležali, je videti, da so bile kosti v sekundarni legi oziroma da so bile prinesene. Med kostmi so se ločili ostanki:

2(5) otroškega skeleta (nekaj fragmentov lobanje, reber in vretenc). Najdbe: fragment recentnega stekla, ogledala, kositrne pločevine, recenten cenen uhan. Vsi ti predmeti so prišli v zemljo z vkopom kosti. (Tab. I, sl. 1.)

Grob št. 2 (6). Grobna jama, dolga 1,80 m, je bila vklesana 0,25—0,30 m globoko v skalnata tla. Na zahodni strani je bila uničena pri polaganju strelovoda. Dno jame je bilo posuto

Sl. 1, 2, 5. Pridatki iz germanskega groba; sl. 3, 4, 6—10. Slučajne najdbe
 Fig. 1, 2, 5. Mobilier d'une tombe germanique; fig. 3, 4, 6—10. Trouvailles fortuites

s temno zemljo. V njej je bil ohranjen skelet in situ od stegenice do stopal. Nekoliko proti zahodu je bilo nekaj kosti lobanje, vendar je vprašanje, ali pripadajo temu okostnjaku. Po legi ohranjenih ostankov skeleta je nedvomno, da je imel hrbtno lego z iztegnjenima rokama ob telesu in je pripadal moški osebi. Po legi kosti stopal je moč soditi, da je bil umrl pokopan z obuvali na nogah. Usmerjen je bil Z—V z 10° odklona proti jugu. Grob je bil brez pridatkov. (Tab. II, sl. 2.) Okoli 0,25 m od mesta, kjer naj bi stala glava, je bil kot slučajna najdba belobrdski uhan grozdastega tipa, ki je pripadal uničenemu grobu. Izdelan je iz zlitine bakra in vlit v dvodelni kalup. Vel. 4,2 × 3,35/0,18 cm (tab. VI, sl. 3).

Pri čiščenju zemljišča vzhodno od nog skeleta smo med prstjo naleteli na večje število kosti, ki pripadajo večjemu številu tu uničenih grobov. (Tab. III, sl. 2.)

Grob št. 3 (7). Nekoliko vzhodno od roba zvonika, 0,65—0,80 m globoko v črni zemlji, smo naleteli na gomilo zbranih kosti (zapestja, lakta, femurja, nekaj reber, kolka in del hrbtnice) dokaj močnega okostja. Grob je bil brez pridatkov.

Grob št. 3a (8). 0,10 m od omenjene gomile je ležalo določeno število kosti otroka. Po legi obeh kupov kosti ni bilo mogoče dognati ali je nekdanji grob otroka ležal v isti plasti kot prejšnji ali ob njem ali pa so kosti prinesli od drugod.

Južno od te gomile, na razdalji 1 m smo odkrili še fragment lobanje, nadlahtnice in tibije. Ker je bil ves prostor prekopan, ni mogoče določiti, kateremu grobu pripadajo te kosti.

Grob št. 4 (9). Grobna jama, dolga 1,85 m, je bila vkopana v skalo in usmerjena Z—V z 25° odklona proti jugu. V njej je najden del medenice in nekaj drobnih kosti. Grob je uničen z izkopom groba št. 5, v katerem so ob kolku skeleta bile kosti lobanje.

Grob št. 5 (10). Grobna jama je bila ob glavi vklesana v skalo, medtem ko je bil ostali del v zemlji. Relativno dobro ohranjen je 1,65 m dolg skelet, ki je ležal v hrbtni legi z rokami, zvitimi v krilu. Usmerjen je bil Z—V s 5° odklona proti severu. Kostni so pripadale močnejši osebi. Grob je bil brez pridatkov. (Tab. IV, sl. 2.)

Grob št. 6 (11). Nekoliko južneje od groba št. 5 je ležal del drugega okostnjaka s kostmi rok in medenice in situ, medtem ko so fragmenti femurja, lobanje, os sacre, rebra in nekaj drobnih kosti ležali na mestu prsnega koša. Grobne jame nismo zasledili. Ohranjena dolžina okostnjaka in situ je 0,46 m. Ta grob je uničen z izkopom groba št. 5. (Tab. III, sl. 6.)

Grob št. 7 (12). Grobna jama je bila vkopana v plasti zemlje in zato se niso ohranili njeni obrisi. Skelet je dobro ohranjen do kolena. Spodnji del je odsekan z zidavo zidu, ki je šel paralelno z grebenom hriba. Ležal je v hrbtni legi z rokami ob telesu, usmerjen Z—V z 10° odklona proti severu. Grob je brez pridatkov.

Med grobovoma št. 6 in 7 smo odkrili nekaj fragmentov kosti lobanje.

Grob št. 8 (13). Tudi temu grobu je bila grobna jama vklesana v skalo, nekoliko globlje pri glavi in na južni strani. Njeno dno je bilo prekrito z drobnim kamenim peskom. Skelet je dobro ohranjen. Ležal je v hrbtni legi z rokami, zvitimi v krilu, usmerjen Z—V s 5° odklona proti severu. Grob je bil brez pridatkov. (Tab. IV, sl. 1.)

Že na višini groba št. 4 in delno št. 6, kakor tudi pod velikim kamnom, ki je ležal sekundarno med njima, so se pokazale posamezne kosti novega groba. Na tem mestu smo odkrili:

Grob št. 9 (14). Grobna jama je bila vsekana v skalo, bolj globoko na zahodni kot na vzhodni strani. Po posameznih ostankih je soditi, da je bilo njeno dno prekrito s tanko plastjo peska. Skelet je bil relativno dobro ohranjen, v hrbtni legi, z rokama ob telesu, v smeri J—S s 5° odklona proti zahodu. Pripadal je ženski osebi. Pridatki: ob vsaki strani glave pod lobanjo je bil po 1 obroček s S petljo. Obročka sta iz tanke žice, ki je iz bele kovine. Vel. 3,1 × 2,5/0,15 cm; 3,1 × 2,75/0,15 cm (tab. VI, sl. 2).

Pri privzdigu groba št. 7, okoli 0,15 m globlje, je točno pod njem ležal še:

Grob št. 10 (15). Imel je grobno jamo, vsekano v skalo. Skelet brez glave in spodnjega dela nog je ležal v hrbtni legi, z rokami ob telesu, v smeri Z—V s 5° odklona proti severu.

Ohranjena dolžina je 1 m. Verjetno je pripadal odrasli ženski osebi. Ni izključeno, da so fragmenti glave med grobovoma št. 6 in 7 pripadali temu skeletu. (Tab. II, sl. 1.) Pridatki:

Na mestu, kjer je ležala glava, smo našli in situ ob vsaki strani po 1 lit bronast grozdast uhan, z dvema koncema nad lokom obroča. Uhana sta ulita v dvodelni kalup. Na rogljih se vidi, kako je obroček, ki je iz navadne žice, vstavljen v jagodo. Vtaknjen je po ulitju. Vel. $4,0 \times 2,6$ cm; $4,0 \times 2,45$ cm; (tab. VI, sl. 1 zgoraj).

Po'leg teh je bil po 1 obsenčnik z ravno odrazanimi konci iz tanjše žice, ki je iz bele zlitine. Vel. $3,8 \times 3,45/0,1$ cm; $3,45 \times 2,6/0,13$ cm; (tab. VI, sl. 1 spodaj).

Grob št. 11 (16). Grobna jama je ležala v humusni plasti 0,65 m globoko. V njej je bil skelet brez ohranjene glave kakor tudi ne noge od kolena dalje. Ležal je v hrbtni legi z zvitimi rokami na medenici, v smeri Z—V z 12° odklona proti severu. Ohranjena dolžina okostnjaka 1,05 m. Grob je bil brez pridakov.

Grobovi v sektorju B:

Grob št. 1 (17). Grobna jama je bila vklesana v skalo. Njeno dno je bilo prekrito z drobnim kamenim peskom, 0,50—0,35 m globoko od recentne površine zemlje. V njem je bil dobilo ohranjen skelet v hrbtni legi, s sklenjenimi rokami v naročju, usmerjen Z—V. Pripadal je mlajši osebi. Grob je bil brez pridakov. (Tab. V, sl. 1.)

Grob št. 2 je ležal 0,50—0,40 m od prejšnjega. Dno grobne jame, globoke 0,45 m, je bilo prekrito z belim kamenim peskom. Tu je ležal skelet (18) odrasle osebe, v hrbtni legi z zavito desno roko v naročju, levo roko pa položeno ob telesu. Na njegovi levi strani je bil skelet (19) otroka, v hrbtni legi, s sklenjenima rokama v naročju. Oba skeleta sta usmerjena J—S, z odklonom 30° proti zahodu. Oba groba sta bila brez pridakov.

Grob št. 3 (20) je bil oddaljen od prejšnjega 0,50 m v smeri proti Marijini apsidi. Rakev je bila vklesana v skalo in je imela dno prekrito z belim peskom 0,30 m globoko. Skelet brez stopal je ležal v hrtni legi, z rokama ob telesu, v smeri Z—V. Grob je bil brez pridakov.

¹ Izvajajo jih strokovnjaki Zavoda za varstvo spomenikov SRS v Ljubljani in Zavoda za varstvo spomenikov v Celju, finansira pa župnijski urad v Bistrici ob Sotli.

² P. Korošec, Raziskave na Svetih gorah na Bizeljskem, *Arh. vestnik* 20 (1969) 230 ss; odslej citirano: P. Korošec, *Arh. vestnik* 1969. P. K., Tretja kampanja raziskav na Svetih gorah na Bizeljskem in P. K., Svete gore na Bizeljskem, *Varstvo spomenikov* (v tisku). P. Korošec, Svete Gore na Bizeljskem, kasno antično i staroslavensko nalazište, *Arheološki pregled* (v tisku) P. in J. Korošec, Staroslavenski period na Svetim Gorama na Bizeljskem, *Materijali X* (Prilep), v tisku.

³ Da bi povežali vzhodno žico strelovoda z zahodno in ju povežali s skalo, so prvo speljali okrog zvonika in pri tem odkrili ves prostor do določene globine.

⁴ V severnem delu nismo nadaljevali sonde, ker je bil prostor proti vzhodu, t.j. proti današnji škarpi, zasut verjetno v času, ko je bila Marijina cerkev razširjena s stransko ladjo. V južnem delu se sonda proti vzhodu ni nadaljevala, ker kopanja niso dovoljevale skale in stara pot, ki je na tem mestu vsekana v jedro hriba.

⁵ Čeprav je bil sediment črne zemlje v njih brez najdb, njihova oblika, usmeritev in velikost govori, da gre za ostanke nekdanjih grobov.

⁶ Da so pri razširitvi Marijine cerkve nastale na grobove, bi pričale številne pravljice, nastale v 16. in 17. stol. (torej v času, ko so cerkev povečali), ki se nanašajo na grobove na Gorah. V njih naj bi bila pokopana razna gospoda z okoliških graščin. Npr. grob, ki ga povezuje pravljica z grofi Tatenbach (Avg. Stegenšek, *Sv. Gore na Štajerskem* [Maribor 1911] 15 in opombi 4 in 5). Med drugim omenjajo tudi, da je bil na mestu, kjer stoji veliki oltar, pokopan nek človek. Pred desetletji naj bi ga odkopali in pokopali pri strelovodu (*ibidem* 16, opomba 3).

⁷ P. Korošec, *Arh. vestnik* 1969, 240 s.

⁸ O sukcesivni denudaciji terena zaradi delovanja atmosferilij dajejo najbolj nazorno sliko temelji kapel sv. Jurija in sv. Martina ter temelji zvonika, ki so do nedavnih restavracijskih del bili popolnoma odkriti in pozidani.

⁹ Za formiranje poti na zahodni strani uporabljajo odpadni gradbeni material, ki ostane pri obnovah cerkva.

¹⁰ Verjetno, da gre v tem primeru za grob z močnimi kostmi, ki ga omenja Stegenšek (*ibidem* 16, opomba 3), da leži poleg strelovoda.

¹¹ P. Korošec, *Arh. vestnik* 1969, 243.

¹² *ibidem* 244 ss.

¹³ Na to bi v določeni meri kazal starejši kulturni segment tega najdišča. Naj opozorimo na usmerjenost cerkva na tem hribu, katerih odstopanja od smeri V—Z ne bi mogla biti izpričana z ozko površino terase, vsaj ne za kapelo sv. Jurija in za lurdsko.

¹⁴ P. Korošec, *Arh. vestnik* 1969, 241.

¹⁵ Tudi pri prvih raziskovalnih delih je dognano, da je keramika, ki ima latenoidno obliko in spominja na slovanske posode, ležala v zgornjih plasteh te sonde.

¹⁶ B. Schmidt, *Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteleuropa* (Halle, Salle 1961) 74 s; poslej: B. Schmidt 1961.

¹⁷ B. Svoboda, *Čechy v době stěhovanu národu* (Praha 1965) 78 s; poslej B. Svoboda 1965.

¹⁸ P. Korošec, *Arh. vestnik* 1969, 241.

¹⁹ B. Svoboda 1965, 80.

²⁰ H. Preidel, *Ein völkerwanderungszeitliches Frauengrab aus Michelob, Ipek 13—14 (1939—1940)* 108. V zvezi z usmeritvijo S—J je večina znanstvenikov mnenja, zlasti če gre za sedečo lego, da je glede na najdbe s Podkavkaza značilna za Alane. Medtem M. Parducz povezuje ta pojav s hunskim prihodom v Evropo in meni, da so to šego lahko prevzeli za časa svojega bivanja na področju Kavkaza (M. Parducz, *Die ethnischen Probleme der Hunnenzeit in Ungarn*, *Studia Archaeologia* I [1963] 63).

²¹ B. Svoboda 1965, 78, 214 s.

²² B. Schmidt 1961, 58 in 173.

²³ Kako so izgledali germanski ščiti je med najdbami v alamanskih grobovih dognal W. Veek. Pri tem je celo zasledil, da mnogi od njih niso imeli železnega okovja.

^{23a} Umbo so odkrili tudi na nekropoli iz konca 6. in začetka 7. stol. v kraju Aradac—Mečki v neposredni bližini Tise. Obdelavo najdb pripravljajo za tisk v: *Inventaria Archaeologica*. Še en fragment umba naj bi bil znan tudi iz Bosne (neobjavljeno). Podatke je posredovala kolegica D. Dimitrijevič iz Novega Sada, za kar ji prisrčna hvala.

²⁴ M. Girič, *Arh. pregled* 5 (Beograd 1963) 130 s.

²⁵ D. Dimitrijevič - M. Girič, *Pesek apres de Bočar, Recherches et resultats, Epoque préhistorique et protostorique en Yougoslavie* (Belgrad 1971) 190 s.

²⁶ *Seoba naroda, Arheološki nalazi jugoslovenskog Podunavlja* (Zemun 1962) 13 ss.

²⁷ Tudi J. Werner ločuje panonsko-spodnje-avstrijske najdbe, za katere domneva, da so pod vplivom bizantinskih in gepidskih tipov

(J. Werner, *Die Langobarden in Pannonien* [München 1962/1] 80).

²⁸ Na naselbinskem območju Sasov je videti, da obstajajo določene najdbe, ki kažejo še starejše prototipe, t.j. iz poznega latenskega časa. Po tem se sklepa, da je umbo na splošno izrazilo germanski rekvizit (G. Mildenberg, *Die germanischen Funde der Völkerwanderungszeit in Sachsen* [Dresden 1959] 13 ss).

²⁹ B. Svoboda 1965, 201 s. B. Schmidt 1961, 154 s.

³⁰ Tako tudi umbo iz groba 52/XLVIII iz Záluži-Čelakovice, čeprav ima še relativno dolg podaljšek na vrhu in se končuje že z bolj gumbastim koncem, je nedvomno, da spada k mlajši varianti z že stlačenim konusom. B. Svoboda (*ibidem* T. CV: 13) ga postavlja že v svojo »merovinško« fazo (*ibidem* 201), J. Werner pa po letu 530 (o. c. 1962/1, 92).

³¹ Kot je umbo iz groba št. 2 iz Reudena (B. Schmidt 1961, sl. 58 a, sl. 30).

³² Tej varianti bi na področju Češke ustrezal umbo iz groba v Konobri, le da je ta zelo poškodovan in zlepljen (B. Svoboda 1965, 202 in op. 97).

³³ B. Schmidt 1961, sl. 49.

³⁴ B. Svoboda 1965, 220.

³⁵ Videz stileta daje slučajno najden primerek (T. 8: 6, 13: 3), na katerem je ohranjena še prečka na prehodu med rezilom in ročajem.

³⁶ B. Svoboda 1965, T. 26: 13, 71: 5, 101: 1.

³⁷ M. Hahn, *Neue Funde aus Kaiserzeit, Altschlesien I* (1926) sl. 5, 6.

³⁸ V. Ondrouch, *Bohaté groby z doba rimskej na Slovensku* (Bratislava 1957) 149, T. 45: 3, 4.

³⁹ Naj omenimo samo Vitovje (M. U. [Mehtilda Urlep], *Varstvo spomenikov* 8 (1962) 218 s, T. na str. 602).

⁴⁰ V grobu št. 19. v Dravljah je najden ozek enorezni meč v razpadli leseni nožnici, železna pasna spona in trije železni noži.

⁴¹ B. Svoboda 1965, 94 s, 219 s.

⁴² B. Schmidt 1961, 97 s. B. Svoboda 1965, sl. 31.

⁴³ *ibidem*, sl. 9: 2, 11: 7, str. 51 s.

⁴⁴ B. Schmidt 1961, T. 12 in 13.

⁴⁵ B. Svoboda 1965, 94 s.

⁴⁶ To datacijo Schmidt jemlje po G. Mildenbergu, *Die germanischen Funde* (Dresden 1959). Žal so vsi grobovi s to keramiko na tem področju uničeni, tako da je njuna datacija le približna.

⁴⁷ Tudi grob iz Ingerslebna je datiran le na osnovi deformirane lobanje in avtor na podlagi tega elementa sklepa, da se grob lahko postavi v drugo polovico 5. ali v prva desetletja 6. stoletja, s tem da ne presega te meje. Ravno tako ostaja izvor za severnejše pojave s področja Polabja in Havellanda ter Stare Marke za danes odprto vprašanje spričo neobdelanega gradiva,

čepprav vplivi kažejo enake smeri (B. Schmidt 1961, 97 s).

⁴⁸ B. Svoboda 1965, 109.

⁴⁹ B. Schmidt 1961, 116.

⁵⁰ P. Petru, Zgodnjesrednjeveška naselbina na Polhograjski gori, *Arh. vestnik* 18 (1967), 458 s.

⁵¹ *Ibidem*, 457, Sl. 2: 1, 11, T. I: 3a, b.

⁵² *Ibidem*, 458, T. 1: 2, sl. 2: 6, 7.

⁵³ *Ibidem*, Sl. 2: 2—5, 9, 10.

⁵⁴ Nedvomno je uporabo posod iz bronaste pločevine tudi na našem ozemlju moč prisoditi k poznemu 5. in zelo zgodnjemu 6. stol. Glej W. Radimský, Die Befestigung auf der Crkvenica und das Castrum bei Doboj, *WMBH* 1 (1893) 270, sl. 28, 29.

⁵⁵ Zlasti za fragmente okovja.

⁵⁶ P. Korošec, *Arh. vestnik* 1969, 250.

⁵⁷ K. Böhner, *Die fränkischen Altertümer des Trierer Landes* (Gemanische-Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Berlin 1958) 151.

⁵⁸ B. Schmidt 1961, 151.

⁵⁹ B. Svoboda 1965, 199, T. LV: 14, LIV: 9.

⁶⁰ *Ibidem* 220 s.

⁶¹ Ali imamo posamezne grobove te vrste tudi na nekropoli Lajh v Kranju do objave celotnega gradiva ni moč odgovoriti. V literaturi se omenja le ena turinška grobna najdba s podnožja Staffelberga (J. Werner, 1962/A, 134 in op. 3).

⁶² I. Bóna, Langobarden in Ungarn, *Arh. vestnik* 21—22 (1970—1971) 45 s.

⁶³ B. Svoboda 1965, 230 s.

^{63a} G. Kropatscheck, *Mitteilungen der Altertums-Kommission für Westfalen V*, Münster i. 35. 1909, 360 s: 7, T. XLI, sl. 1.

⁶⁴ Kot npr. uhan iz groba št. 15 iz Bohinjske Srednje vasi (W. Šmid, *Altlovenische Gräber Krains, Carniola* 1 (1908) T. II: 16, 17) in Bled-Pristava (neobjavljeno).

⁶⁵ P. Korošec, Slovanske ostaline na dvorišču SAZU v Ljubljani, *Arh. vestnik* 2 (1951) 156 ss.

⁶⁶ Josip Korošec-Paola Korošec, Predzgodovinsko in staroslovansko grobišče pri Turnišču v bližini Ptuja, *Razprave SAZU* 3 (1953) 202, 214. Itd.

⁶⁷ Klasifikacijo je opravil A. Jeločnik, za kar se mu najlepše zahvaljujemo.

⁶⁸ Enako je s fragmentom, ki so ga odkrili na stari oz. levi cesti, ki pelje na hrib (P. Korošec, *Arh. vestnik* 1969, 247 s, T. 3: 1), katerega je pomotoma redakcija določila sondi 5—5a/67. Čepprav smo njegovo obliko skušali uvrstiti med tipe grških vaz, ki so se izdelovale na jadranskem območju, ostane pojav tudi v tem krogu dokaj osamljen.

⁶⁹ Fragmente smo izkopali na mestu nekdanje sonde 5—5a. Bili so v plasti pod rušo. En fragment smo odkrili na tem mestu že 1967. (*ibidem*, T. 2: 1). Glede na najdbo groba v tej sondi je vprašanje, če vrč ne pripada k njego-

vemu inventarju, kakor posoda s sploščenim dnom (*ibidem*, T. 3: 3), od katere smo dobili tudi to leto nekaj fragmentov.

⁷⁰ Pokrovi so podobni primeru iz sonde 5—5a/67 (*ibidem*, T. 2: 8).

⁷¹ Da ne predstavljajo pokrova, govori neobdelana zunanja spodnja površina dna.

⁷² B. Vikić-Belančič, Neka obilježja rano-carske keramike u jugozapadnoj Panoniji, *Starinar* 13—14 (1965) 109, sl. 46. Na Svetih gorah so med keramičnimi najdbami nekateri fragmenti, ki bi lahko pripadali takim posodam, a ker so ti tako majhni, ni možna zanesljiva opredelitev.

⁷³ S. P. (S. Pahič), Čadram pri Oplotnici, *Varstvo spomenikov* 12 (1969) 87 s.

⁷⁴ Naj omenimo poleg Čadrama še Rodine, ki se kronološko postavljajo v 2. stol. (A. Valič-S. Petru, Antični kompleks sa Rodinah, *Arh. vestnik* 15—16 (1964—1965) 328, T. 8: 1), dalje Predjama, katere keramika nima zanesljivih stratigrafskih podatkov, itd.

⁷⁵ V. Hoffiller, Predmeti iz rimskog groblja u Stenjcu, *Vjesnik hrv. arh. društva* 7 (1903/4) 166 ss. B. Vikić-Belančič, Istraživanja u Jalžabetu kao prilog upoznavanju života u zaleđu dravskog limesa, *Vjesnik hrv. arh. društva* III (1968) 75 s.

⁷⁶ Kot npr. v Čadramu (*Varstvo spomenikov* 1968, 88), kjer domnevajo, da gre za bolj intenzivno naseljeno področje.

⁷⁷ Za zdaj ostane še vedno brez paralele tip rdečkasto rumeno žgane bolj fine keramike na katero smo naleteli v zgornjih plasteh, vendar kot slučajne najdbe leta 1967. Ni izključeno, da pripadajo kaki lokalni imitaciji boljše keramike (P. Korošec 1969, T. 2: 2, 4).

⁷⁸ V zvezi s problemom provincialno rimske keramike v Sloveniji so mnenja, da se že ob koncu 1. in na začetku 2. stoletja čuti razvoj domače obrti, predvsem keramične (P. Petru, Nekateri problemi provincialno rimske arheologije v Sloveniji, *Arh. vestnik* 15—16 [1964—1965] 79 ss).

⁷⁹ B. Vikić-Belančič 1965, 89.

⁸⁰ *Ibidem*. A. Valič - S. Petru, *Arh. vestnik* 1964—1965, 328. M. Urleb, Križna Gora in okolica v antiki, *Arh. vestnik* 19 (1968) T. 2: 8, 478 s. D. Svolšak, Zgodnjeantična plast na sv. Pavlu, *Arh. vestnik* 19 (1968) 430, T. 1: 1. Verjetno temu obdobju pripada tudi lonček, čigar fragmente so odkrili na temenu gomile z žganim grobom v Britofu pri Kranju: A. V. (A. Valič), *Varstvo spomenikov* 13—14 (1970) 159.

⁸¹ Glej našo opombo 72.

⁸² Glej našo opombo 74.

⁸³ Številno gradivo s Panorame in Ptujkega gradu ni objavljeno, enako niso v celoti obdelane najdbe z nekropole v Obrežu. S. Pahič, Staroslovanski grobovi v Brezju pri Zrečah,

Arh. vestnik 18 (1967) 357 s. M. Much, *Kulturhistorischer Atlas* (Wien 1889) 212, T. 94: 15, 17.

⁸⁴ Na tem delu ceste smo našli tudi obdelano sivo črno žgano keramiko brez primesi kvarcita. Glede na to, da je bila popolnoma izolirana na kupu ob severozahodnem ovinku ceste, jo v določeni meri loči od ostalih najdb v zaprto kulturno celoto.

⁸⁵ Naselbino ali postojanko, ki naj bi se vezala za to nekropolo, bi lahko iskali na območju današnje vasi Bistrica ob Sotli.

⁸⁶ I. Bona, *Arh. vestnik* 21—22 (1970—1971) 53 s. B. Schmidt 1961, 164 s.

⁸⁷ To so poleg že omenjenega Nevioduna in Velikih Malencev še Rifnik in Vranje nad Sevnico.

⁸⁸ To lahko sklepamo po raznih najdbah iz časa pozne rimske faze in faze po njej v nekropolah v Neviodunu in okolici ter ostalih območjih Slovenije in severne Hrvatske.

⁸⁹ O kulturni značilnosti tega obdobja v teh krajih govore z gotovostjo grobišča, katera so odkrili na številnih točkah. Naj omenimo samo Rifnik, Vranje nad Sevnico itd. Podatke o tem dolgujemo mlademu kolegu J. Gieslerju iz Münchna.

⁹⁰ Glej literaturo J. Werner 1962/A, 133. B. Grafenauer, *Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev* (1952) 409 s.

⁹¹ Nedvomno, da lahko med *civitas Noricum*, katera pridejo nekoliko pozneje v zgodovino, upoštevamo tudi utrdbе tega kraja in ne samo Petovijo in Celejo (R. Egger, *Civitas Noricum, Wiener Studien*, 47 [1929] 146 s. B. Saria, *Germanische Bodenfunde aus dem westlichen Sudosten, Süddeutsche Archiv* 1 [München 1958] 86), ker je tu bil odcep od glavne magistrale *Siscia—Emona* za Celejo.

⁹² B. Svoboda 1965, 235.

⁹³ Čeprav je dognano, da so Langobardi samo šli čez ozemlje Češke, ni izključeno, da se jim niso priključili nekateri rodovi ali posamezniki domorodnega prebivalstva.

⁹⁴ Da je bila v rimskem obdobju neka postojanka na tem mestu, govore starejše

(J. Klemenc-B. Saria, *Blatt Rogatec* [1939] 45) in novejšje najdbe (J. Korošec ml., *Varstvo spomenikov* [v tisku]).

⁹⁵ Knez-Petru-Škaler, *Municipium Flavium Latobricorum — Neviodunum*, 45, T. VI.

⁹⁶ M. Kos, *Zgodovina Slovencev*. Od naselitve do petnajstega stoletja, (Ljubljana 1955) 174 ss.

⁹⁷ »Savinjska krajina, ki je bila z neznatnimi izjemami eno samo ogromno lastno veleposestvo — alod — savinjskih krajišnikov«, je s Heminimi darovnicami popolnoma razpadla in s tem je propadel zadnji poskus ujedinenja večjega dela slovenskih dežel (B. Grafenauer, *Zgodovina slovenskega naroda* II [1955] 84).

⁹⁸ Med drugimi pride tudi področje od Bizelskega do Pohorja pri Vitanju s Heminimi darovnicami v last ženskega samostana na Krki na Koroškem (M. Kos 1955, 162 s.).

⁹⁹ Glede na vir, ki govori, da je škof Henrik (1167—1174) »Chuongsperch destruxit« (A. Jaksch, *Monumenta ducatus Carinthiae* I, 191). To pomeni, da so prvi grad verjetno sezidali sredi 11. stol. prvi ministeriali.

¹⁰⁰ Glede na arheološko gradivo iz Krškega (K. Dinklage, *MAGW* 71 [1942] 239 s) in iz Sela pri Dobovi je nedvomno, da to območje sodi k izrazitemu krogu belobrdске skupine. P. Korošec, *Kulturni in časovni oris slovenskega zgodnjega srednjega veka na območju Slovenije*, *Arh. vestnik* 1970—1971, 98 s.

¹⁰¹ M. Kos 1955, 165 s.

¹⁰² S. Stelē, *Vorromanisches aus Slowenien, Beiträge zur älteren europäischen Kulturgeschichte* I, Festschrift für R. Egger (1952) 367 s.

¹⁰³ Posvátným a kultovnim místem bylo Slovanum každé pohřebiště, místo žalu a každá mohyla: J. Eisner, *Rukověť slovanské archeologie* (Praha 1966) 483.

¹⁰⁴ Glej J. Korošec ml., Dodatno poročilo o raziskavah zgodnesrednjeveške gradbene dejavnosti na Svetih gorah nad Sotlo (v tisku v tem glasilu).

¹⁰⁵ A. Jaksch 1896, 191.

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES A SVETE GORE EN AMONT DE SOTLA

Résumé

Parmi les travaux archéologiques exécutés dans les années 1971 et 1972 se rangent les recherches à l'emplacement extérieur de la terrasse sur la colline, en raison de travaux de conservation et de restauration sur les édifices sacrés de cet endroit. Ainsi, en 1971 on a recherché le secteur A, qui se trouve entre l'escalier droit et le clocher de l'église de la Vierge Marie, en raison de la mise du paratonnerre à la terre et de la réorganisation de l'escalier mentionné. Les travaux de conserva-

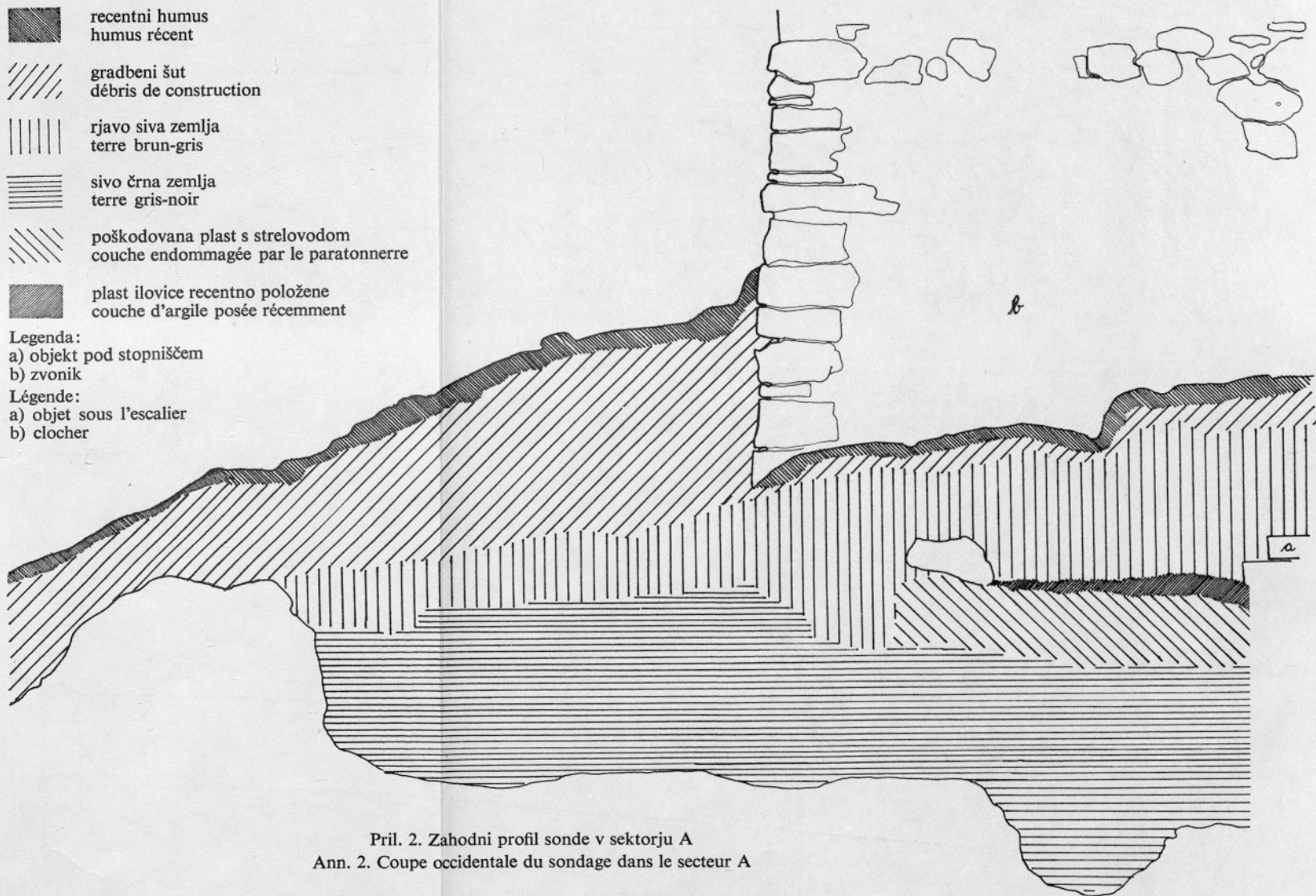
Pril. 1. Del nekropole v sektorju A z grobovi 1—11
 a) objekt pod stopniščem; b) ostanek tabornega zidu

Ann. 1. Partie de nécropole dans le secteur A avec les tombes 1—11
 a) objet sous l'escalier; b) reste de l'enceinte du camp

- recentni humus
humus récent
- gradbeni šut
débris de construction
- rjavo siva zemlja
terre brun-gris
- sivo črna zemlja
terre gris-noir
- poškodovana plast s strelovodom
couche endommagée par le paratonnerre
- plast ilovice recentno položene
couche d'argile posée récemment

Legenda:
a) objekt pod stopniščem
b) zvonik

Légende:
a) objet sous l'escalier
b) clocher

tion et de rénovation dans les chapelles de St. Boštjan et de St. Martin ont aussi exigé des recherches. On a recherché en outre le secteur D à l'extrémité inférieure à cause de l'escalier actuel qui mène à la colline et à un petit terrain plat sous le bord de la terrasse derrière la chapelle de Lourdes (secteur E).

Tous ces résultats et les résultats précédents imposaient des recherches organisées de cette localité. A cette fin on a recherché l'emplacement qui se trouve au nord de l'abside de la Vierge (secteur B), qui a été en partie sondé en 1967/68, et l'emplacement suivant vers la chapelle de Lourdes (secteur C), où en 1967 on a fait le sondage 5—5a, reliant par ces travaux tout l'emplacement de l'abside de la chapelle de St. Georges au versant supérieur oriental sur une largeur de 5 m.

Secteur A. A l'emplacement entre l'escalier et le clocher de l'église de la Vierge Marie et l'abside de la chapelle de St. Georges dans une vaste cavité, nous avons effectué un sondage d'une grandeur $3.90 \times 5.75 - 2.30 \times 2.0$ m. Les sédiments se composaient d'humus récent, de débris de construction et de terre brun-gris. Dans cette dernière couche étaient enterrées des tombes à une profondeur de 0.70—1.10 m à l'extrémité nord et 0.10—0.30 m à l'extrémité sud. Les fosses tombales étaient au fond pour la plupart enfouies dans une base rocheuse; là où il n'y en avait pas, les tombes étaient entourées de pierres.

Le secteur B a connu un sondage d'une grandeur de 2.10×5 m. Aussitôt au-dessous de l'humus récent il y avait la couche culturelle (0.20 m) et la base rocheuse, où étaient enterrées les fosses tombales.

Ces données attestent que sur le versant oriental à la partie supérieure s'étendait une nécropole du Haut Moyen âge, dont les tombes appartenaient pour la plupart à la phase slave précoce. Par les fosses tombales dans le sol de la chapelle de St. Boštjan (Sebastian) et par le nombre des os dispersés on peut conclure que la nécropole était assez grande. Dans le secteur A nous avons découvert 10 tombes in situ et 1 en position secondaire, et dans le secteur B 3 tombes. Ils gisaient en deux couches. Selon la règle, la fosse tombale était couverte de gravier et de sable de rivière. Les squelettes étaient couchés sur le dos, les bras le long du corps, ou ils étaient déposés sur la hanche ou la poitrine. Ils étaient orientés en direction O—E ou S—N. Ils gisaient dans la fosse séparément ou deux personnes étaient enterrées ensemble en même temps. Il n'y avait pas de traces de cercueil ou de planches. Dans le secteur A il y avait beaucoup de sépultures détruites. Dans la superficie recherchée jusqu'à présent, nous avons découvert dans 16 tombes environ 23 sépultures. Dans les tombes nous avons trouvé très peu d'inventaire qui comme les précédents fait partie du même cercle culturel, à la différence que maintenant avec les éléments découverts il détermine chronologiquement les découvertes jusqu'à la moitié ou même jusqu'à la fin du 11e s. Était donné l'unité de la culture matérielle des tombes, l'orientation S — N n'a pas de signification culturelle et chronologique déterminée, et probablement elle se base sur la tradition plus ancienne.

Dans *le secteur C*, les sédiments variaient de 0.30—1.20 m d'épaisseur. Ils se composent de terre noir-brun, mélangée de pierres. Cette couche est fortement endommagée par les fosses récentes pour le dépôt des ordures et des cendres. Le sondage mesurait 10.5×5.5 ou 2.5 m. A cet emplacement, à l'exception de la tombe au sondage 5—5a/67 il n'y avait aucune fosse de tombes. Comme les sédiments ici n'étaient pas particulièrement résistants, l'emplacement de la fosse tombale a été fortement approfondi et au fond aplani jusqu'à la profondeur de 0.98 m. Au voisinage se trouve une couche de terre noire, où il y avait de grandes pierres non liées entre elles. Un plus grand nombre de pierres se trouvait aussi aux côtés nord et sud de la fosse, tandis qu'au milieu il y avait de la terre noire avec des os humains particuliers dispersés. Au bord nord-est de cet emplacement il y avait un fragment d'umbo, deux couteaux de fer et quelques fragments de tôle de fer et de cuivre. Le fond de la fosse était recouvert d'une couche de terre gréseuse rouge de 10 cm d'épaisseur, sur laquelle nous avons découvert l'unique fragment d'écuelle biconique cuite noir-gris et deux fragments de ferrure.

Au nord du mur de la chapelle de St. Boštjan, nous avons trouvé des restes d'un mur (1 m de long), qui allait parallèlement à la crête de la colline vers le nord.

Les objets mentionnés, les fragments d'os, la forme et la grandeur de la fosse sont des preuves irréfutables qui attestent qu'il y avait là une tombe détruite. Les pierres non liées dispersées font partie du type des tombes à empièchement du défunt, type qui n'a pas de comparaison sur notre territoire. Elles sont caractéristiques comme tombes plates sur le territoire de l'Elbe et de l'Allemagne centrale et pour la Bohême septentrionale. Dans la tombe de Svete gore on a été détruites toutes les traces, par lesquelles il serait possible d'établir à quelle variante de ce type de tombes elle appartient. Par la forme de la fosse, il est sûr que l'orientation était en direction N — S. Ce type de tombes est caractéristique au 5e siècle en Bohême comme groupe «vinařic», et en Allemagne jusqu'au début de 6e s. comme groupe «Niemberg».

Parmi les *materiaux mobiles*, une place particulière revient à l'umbo, dont est conservée seulement la partie supérieure à prolongement en forme de tige. Parmi tous les exemplaires trouvés en Yougoslavie, il est le seul qui appartienne au type turingien. Il s'est développé à partir des prototypes antiques dans le cercle culturel de l'Allemagne centrale au 5e siècle. Il fait partie du type IIb et à l'échelle chronologique de la phase la période de jusqu'à l'an 500 ou plus précisément entre 480 et 525. Les deux couteaux, qui étaient à côté de l'umbo, appartiennent au type à lame étroite et à longue épine du manche. Pour nos endroits, il est caractéristique pour la période romaine avancée et la période de la migration des peuples, comme pour tous les cercles culturels médiévaux. L'opinion prédomine qu'il a une origine germanique, resp. qu'il est l'oeuvre d'artisans germaniques déjà à la période romaine. Bien que par la forme ils rappellent les stylets, il est indubitable qu'ils ont pu servir à la fois d'armes et d'outils.

Pour les découvertes *céramiques*, nous avons mentionné un fragment d'écuelle conique à col plus cylindrique. A la courbure, le vase avait une couronne aujourd'hui détruite, probablement avec de petites bosselures, collées séparément, ou de larges empreintes transversales ou des coupures arquées. Le vase était fait de terre, à laquelle on ajoutait du sable silicé. Il était formé à la main et achevé sur un tour simple. Bien qu'en Slovénie on connaisse deux trouvailles d'écuelle coniques de la période de la migration des peuples, il est indubitable que ce type n'est pas né ici et qu'il ne s'y est pas développé. Nous trouvons des analogies dans la céramique du type «vinařic» de la Bohême septentrionale, ou «Niemberg» de la vallée de l'Elbe, où elle se manifeste comme une des formes guides au 5e siècle, pouvant être encore utilisée dans le premier quart du 6e siècle.

Parmi les *objets métalliques* il y a encore une ferrure en forme d'anneau non fermé et ellipsoïdalement courbée, probablement d'un objet plus grand. Les fragments de tôle métallique sont aussi difficiles à déterminer. Selon l'auteur, ils peuvent se ranger dans les récipients, bien que dans les cercles culturels nord mentionnés on ne mentionne que des récipients en bronze. D'après les récipients en fer de Polhov grad, il conclut encore qu'à la fin du 5e s. et au début du 6e, on pouvait faire des récipients aussi à partir de ce métal, bien que ceux-ci aient d'autres formes.

Sans égard aux objets qu'il n'est pas possible de déterminer, il est certain que cette découverte, ensemble avec les autres objets de 1967, surtout avec la lance, représente un ensemble culturel fermé. D'après les éléments qui le composent, la tombe du combattant est apparentée à celles de la vallée de l'Elbe et de la Bohême septentrionale, et non aux trouvailles analogues du cercle mérovingien oriental de la Pannonie. Il est possible de dater la tombe dans les premières décennies du 6e s., en prenant comme limite extrême la fin de son premier quart.

Secteur D. Plusieurs fois on a découvert de nombreux fragments de céramique, d'os animaux et autres menues trouvailles au bord de la «nouvelle» voie, qui mène le long du versant nord à l'ouest de l'escalier mentionné au sommet de la colline. Les sondages effectués ont montré qu'ici, au début même du chemin, il y avait probablement jadis une construction, derrière lequel passait aussi un chemin plus petit. Le mur était construit avec des grands blocs de pierre, liés avec un mortier fortement calcaire. Le mur conservé avait une longueur de 4 m et une hauteur de 1.60 m. Il est probablement du siècle précédent.

A environ 1.60—1.80 m plus haut que le mur mentionné, dans le *secteur E*, dans un sondage de 3 × 3 m, sous les taillis, les dépôts forestiers et l'humus est apparue une surface pavée de pierres plates de grandeur moyenne. Vers le versant supérieur de la colline, sa bordure a une espèce de mur sans mortier, comme protection contre le glissement des couches supérieures de la terre. A cet emplacement ainsi que sur le chemin vers son élargissement, il y a eu un nombre important de trouvailles. A côté des fragments de tôle de fer — peut-être le revêtement d'une porte — et d'un verrou, probablement du 16e s. (pl. IX), il y a ici une ferrure d'armement de cheval (pl. VI, fig. 5; pl. XII, fig. 7), un anneau en fer, semblable à un bracelet aux extrémités aplaties (pl. VI, fig. 4; pl. XII, fig. 5), un petit silex (pl. XII, fig. 8), une pièce de monnaie en cuivre doré illisible (hongrois du 16e s.?), deux couteaux en fer (pl. VIII, fig. 6, 7; pl. XIII, fig. 3, 6), un fragment de ferrure (pl. XIII, fig. 4) et un fragment de perle bleue (pl. XIII, fig. 10). Parmi les trouvailles, c'est la céramique qui est la plus nombreuse. Par la facture elle se distingue en plusieurs groupes. Comme elle était toute en position secondaire, nous n'avons pas de données stratigraphiques. La répartition en facture exige que celle-ci se lie à un groupe déterminé, marqué par des formes déterminées. A côté de deux fragments dont il n'est pas possible de déterminer la période, on distingue les groupes gris-noir et noir-gris de vaisselle de terre cuite (semi-circulaire conique) (pl. X, fig. 1; pl. XII, fig. 2, 6), les écuelles coniques (pl. X, fig. 3), les couvercles (pl. X, fig. 9) et la vaisselle conique peu profonde (pl. XIII, fig. 7). Cette vaisselle est faite de terre mélangée avec du sable, parfois revêtue d'un enduit fin noir brillant, et formée sur un tour de potier. Bien que certains fragments (pl. X, fig. 7, 8, 2) se distinguent encore de cette céramique, nous pouvons dire que la vaisselle ci-dessus représente en gros un groupe culturel homogène avec des types standard de poterie du Ier siècle de n. è. des territoires des Alpes Orientales et de la Panonnie. Elle est caractéristique pour les localités provinciales.

L'auteur essaie de répartir le reste de la céramique en deux groupes. Elle est toute faite de terre fortement mélangée avec des débris de quartzite, plus ou moins finement revêtue et achevée sur un tour de potier. A côté de la cruche, prédominent le pot allongé ovale avec une embouchure courbée à l'extérieur et profilée (pl. X, fig. 5; pl. XI, fig. 1, 3, 4, 6, 7, 10—13) et un fond plat (pl. X fig. 11), les couvercles coniques avec un bouton au sommet (pl. X, fig. 6) et la vaisselle en forme d'assiette (pl. XIII, fig. 8). Le nombre des formes est certainement plus grand qu'il est possible de l'énumérer ici. Toute la vaisselle de céramique est de grandeur moyenne. La différence entre les groupes mentionnés est dans la couleur de la cuisson et le type des détails d'ornementation, ce qui indiquerait deux variantes. Parmi ces matériaux, la poterie gris-jaune clair est de règle non ornementée ou décorée de cannelures horizontales de l'épaule à au-dessus du fond. Dans certaines localités, on l'a trouvée sans l'accompagnement de céramique cuite gris-noir, qui est ornementée par une ligne ondulée ensemble avec des traits horizontaux ou par une série de points assez grands (pl. XI, fig. 3, 4). Si nous prenons comme échelle le type d'ornementation, nous devons souligner que, bien que seulement avec des fragments particuliers, à Svete gore se présentent aussi des exemplaires qui sont décorés avec les deux ornements à la fois, bien que séparés, sur le même récipient (pl. XI, fig. 2). A la différence des nombreuses localités avec cette céramique sur le territoire de la Slovénie et de la Croatie, où les deux groupes se présentent aussi en même temps, à Svete gore on n'a pas découvert un seul exemplaire de la céramique soi-disant urbaine ou de son imitation. Il est caractéristique pour cette céramique qu'elle se lie toujours aux habitats, où elle se présente d'une façon plus ou moins intensive comme le produit des ateliers locaux, formé sur des modèles celtes. Son apparition en tant que la poterie gris-noir fait partie de la période avant les guerres marcomaniques. L'auteur est de l'opinion que la cuisson en des nuances plus claires fut un essai des potiers du pays pour imiter les produits des ateliers ouest-romains. Bien que toutes les conclusions pour cette céramique soient liées à des localités plus grandes de caractère urbain, il est certain que les divers changements ont eu leur écho aussi sur la céramique de la campagne.

L'apparition la plus précoce de la poterie romaine provinciale sous forme de grands récipients pour la conservation des aliments est datée de la période du Haut-empire à partir du Ier s. de n. è.,

lorsqu'elle est encore toute faite à la main, cuite en gris-noir ou en noir-gris et décorée d'ornements faits comme avec un balai. Mais avec cette poterie, dans la seconde moitié de ce siècle se manifeste en même temps aussi une variante plus jeune d'une cuisson claire faite sur un tour et déjà ornée de cannelures horizontales. Celle-ci est employée généralement aux 2e et 3e siècles, bien qu'elle dût se maintenir par endroits encore plus longtemps. Après elle, surtout aux 4e et 5e siècles s'affirme la poterie cuite gris-noir.

A Svete gore on n'a pas établi les données stratigraphiques qui permettraient de déterminer la succession des trouvailles particulières. Cependant il existe certains moments comme la découverte de la céramique du premier groupe sur le tas et la position secondaire de la céramique provinciale seulement dans la partie nord de la terrasse, qui indiquent une certaine répartition des phénomènes particuliers.

Les dernières recherches n'ont pas seulement confirmé les nombreuses conjectures des travaux précédents, mais elles ont prouvé aussi que le phénomène de la céramique romaine provinciale n'a pas une signification secondaire, mais dirigeante dans cette localité dans la période de la domination romaine. Bien que le sommet eût pu servir à des fins stratégiques à cause de sa position, surtout parce qu'il est situé à un point important, l'apparition à des emplacements particuliers d'os humains carbonisés impose la conjecture que les débris de poteries proviennent de tombes à incinération détruites. Un contraste à cela pouvait être les découvertes de couteaux et d'autres objets, ainsi que la multitude des os humains non incinérés.

Contrairement à ces moments incertains, dans la période plus récente, il est confirmé que le versant oriental et en partie le sommet de la colline sont utilisés comme *cimetière*. Aujourd'hui il est établi avec sûreté qu'on a commencé à enterrer ici au temps avant la colonisation slave. La découverte d'une perle bleue (pl. XIII, fig. 10) en position secondaire dans la tombe du sondage 5—5a/67 laisse la question de nombre des tombes ouverte, bien que c'est l'unique sépulture à cet endroit. Il n'est pas exclu que dans ce cas il s'agit d'un cimetière de famille, que la nécropole en ce temps-là ne s'est pas élargie non plus à la partie où se trouvait la nécropole vieille-slave de la phase plus récente.

Sur la base des faits concernant l'appartenance culturelle de la tombe du sondage 5—5a, l'auteur conclut qu'au temps de la domination gothique dans le Noricum Mediterraneum et la Pannonie II, la vallée de la Sotla était sous un contrôle militaire spécial comme dans la Savia. Au voisinage immédiat se trouvait peut-être une station militaire, où servaient des soldats d'autres tribus germaniques au moment où l'on en arriva à des déplacements déterminés au nord de la vallée centrale du Danube.

D'après les découvertes faites de nos jours, il semble que cette période n'est pas immédiatement suivie de la colonisation slave comme dans certaines localités du voisinage immédiat. Mais dans chaque cas, les données archéologiques correspondent aux données historiques. La liaison de la culture matérielle de ces tombes avec les découvertes de l'autre côté de la Sotla jusqu'en Bosnie occidentale éclaire les luttes qui ont éclaté après la victoire sur les Hongrois entre les tribus croates et slovènes à ce bout du pays. L'auteur pense que justement d'après les sources historiques on peut lier la formation de deux chapelles dans la IIe phase de construction avec l'activité des ministériels au service des premiers margraves de la région frontalière de la Savinja, qui ont posé pour toujours la frontière sur la Sotla entre les Slovènes et les Croates. Leur formation se lie en même temps avec la cessation de l'emploi de la terrasse de Svete gore comme cimetière. Le fait que la boucle d'oreille en forme de grappe du type Belo Brdo est l'objet le plus récent du mobilier tombal, qui a pu venir en terre même dans la seconde moitié du 11e siècle et que l'on peut placer la formation des chapelles dans une phase très précoce du style roman, c.-à-d. dans la phase préromane, atteste que leur rénovation ne se fonde pas directement sur la tradition du bâtiment, mais sur la base du culte du heu même. Ainsi, le caractère de culte de l'emplacement passe aux objets, tandis que la terrasse obtient avec l'enceinte du camp une signification profane.

Description des tombes et de leur inventaire:

Tombes dans le secteur A:

Tombe No 1. Fosse tombale détruite. En elle détruits le squelette 1 (4) d'un adulte et le squelette 2 (5) d'un enfant.

Tombe No 2. Le fond de la fosse tombale, taillée dans une base rocheuse, était parsemé de terre noirâtre. Le squelette (6) était conservé de l'os de la cuisse à la plante des pieds. Il avait probablement les pieds chaussés. Orientation O-E avec 10° de déviation vers le sud. A 0,25 m de l'endroit où devrait être la tête il y avait une boucle d'oreille en grappe du type Belo Brdo (pl. VI, fig. 3).

Aux pieds de ce squelette se trouvait un os en position secondaire.

La tombe No 3 se trouvait à 0.60—0.80 m du bord de foudement du clocher, tout à fait détruit. Le squelette (7) était d'une personne très robuste.

Tombe No 3a (8) — à 10 cm il y avait quelques ossements d'enfants.

Tombe No 4. Dans la fosse tombale de 1.85 m de longueur, orientée O-E avec 25° de déviation vers le sud il y avait des restes (9) d'un squelette détruit.

Tombe No 5. Dans la fosse tombale en partie taillée dans le rocher gisait un squelette (10), orienté en direction O-E avec 5° de déviation vers le nord. Sans mobilier.

Tombe No 6 (11). Un squelette en partie détruit avec les os des bras, du bassin in situ, le reste dispersé. Tombe détruite par la sépulture de la tombe No 5.

Tombe No 7 (12). Dans la fosse tombale creusée dans la terre gisait un squelette bien conservé jusqu'aux genoux en position dorsale avec les bras au corps, orienté O-E avec 10° de déviation vers le nord. Sans mobilier. Entre les tombes No 6 et 7 il y avait quelques fragments d'os crâniens.

Tombe No 8. Le fond de la fosse, creusée en partie dans la roche, était couvert de sable fin. Le squelette (13) bien conservé était orienté en direction O-E avec 5° de déviation vers le nord. Sans mobilier.

Tombe No 9 — sous les tombes 4 et 6. Le fond de la fosse, taillée dans la roche, était couvert d'une mince couche de sable. Le squelette (14) d'une femme, relativement bien conservé, gisait en direction S-N avec 5° de déviation vers l'ouest. Mobilier: de chaque côté de la tête un anneau avec une bouche en S en fil de métal blanc (pl. VI, fig. 2).

La tombe No 10 se trouvait sous la tombe 7, avec la fosse creusée dans la roche. Le squelette (15), probablement de femme, était sans tête et sans pieds en direction O-E avec 5° de déviation vers le nord. A l'endroit où se trouvait jadis la tête, il y avait le mobilier suivant: de chaque côté une boucle de la tempe avec les extrémités coupées droit en alliage blanc et une boucle d'oreille en bronze avec deux bouts oblonges au-dessus de l'anneau (pl. VI, fig. 1).

Tombe No 11. La fosse, creusée dans l'humus, contenait le squelette (16) sans tête et la partie inférieure des jambes, en direction O-E avec 12° de déviation vers le nord. Sans mobilier.

Tombes dans le secteur B:

Tombe No 1. Dans la fosse, couverte de sable fin, gisait le squelette (17) bien conservé d'une jeune personne en direction O-E. Sans mobilier.

Tombe No 2. Dans la fosse creusée dans la roche avec le fond parsemé de sable gisait le squelette (18) d'un adulte, et au côté gauche le squelette (19) d'un enfant. Tous deux en direction S-N avec 30° de déviation vers l'ouest. Sans mobilier.

Tombe No 3. Dans la fosse creusée dans la roche avec le fond parsemé de sable gisait le squelette (20) sans pieds, en direction O-E. Sans mobilier.